

**VARHAISEN VANHEMMUUSSUHTEEN LAADUN YHTEYS LAPSEN
TARKKAAVUUDEN VINOUMIEN JA AHDISTUSOIREIDEN KEHITTYMISEEN**

Aino Heiskanen
Psykologian pro gradu -tutkielma
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Tampereen yliopisto
Marraskuu 2013

HEISKANEN, AINO: Varhaisen vanhemmuussuhteen laadun yhteys lapsen tarkkaavuuden vinoumien ja ahdistusoireiden kehittymiseen

Pro gradu -tutkielma, 49 s., 3 liites.

Ohjaaja: Jallu Lindblom

Psykologia

Marraskuu 2013

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaisen vanhemmuussuhteen laadun yhteyttä lapsen tunteidensäätelyyn ja sitä ilmentäviin tarkkaavuuden vinoumiin keskilapsuudessa. Aikaisemman tutkimuksen mukaan varhaisessa vanhemmuussuhteessa tyydyttämättömät läheisyyden ja itsenäisyyden tarpeet voivat vaikuttaa tarkkaavuuden suuntautumiseen. Tämä voi ilmetä tarpeisiin liittyvien emotionaalisten ärsykkeiden ylivalppaana havaitsemisena tai välttämisenä. Tarkkaavuuden vinoumat vääristävät havaitsemista ja ne on liitetty mielenterveyden ongelmien, muun muassa ahdistushäiriöiden, syntyyn ja ylläpysymiseen. Tämän vuoksi tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita myös tarkkaavuuden vinoumien mahdollisista yhteyksistä lasten ahdistusoireisiin.

Tutkimusaineisto koostui 126:a perheestä, jotka valittiin suuremman pitkittäistutkimuksen aineistosta. Lasten vanhemmat arvioivat vanhemmuussuhdetta lasten ollessa 12 kuukauden ikäisiä ja lasten ahdistusoireita lasten ollessa 6–7-vuotiaita. Lapset osallistuivat tarkkaavuutta mittaavaan dot probe -kokeeseen keskimäärin 10 v 6 kk ikäisinä. Koetilanteet oli suunniteltu herättämään läheisyyden ja itsenäisyyden tarpeisiin liittyviä työmalleja ja niitä ilmentäviä tarkkaavuuden vinoumia. Aineistoa analysoitiin toistomittausten varianssianalyysillä.

Tulosten mukaan ongelmallinen vanhemmuussuhde oli yhteydessä dot probe -kokeessa mitattuihin tarkkaavuuden vinoumiin. Lasten, joilla on ongelmallinen vanhemmuussuhde, havaittiin kääntävän tarkkaavuutensa kohti vihaista ilmettä turvallista vuorovaikutusta kuvaavassa tilanteessa ja välttävän vihaista ilmettä itsenäisyyden tarvetta uhkaavassa tilanteessa. Lapsilla, joiden suhde vanhempaan on toimiva, ei havaittu tarkkaavuuden vinoumia. Myös ahdistusoireiden havaittiin olevan yhteydessä tarkkaavuuden vinoumiin. Vinouma kohti vihaista ilmettä turvallista vuorovaikutusta kuvaavassa tilanteessa oli yhteydessä ahdistusoireisiin. Lisäksi vihaisen ilmeen välttäminen pitkällä ärsykkeen esitysajalla oli yhteydessä matalaan ahdistustasoon.

Tutkimustulosten perusteella varhaisen vanhemmuussuhteen laadulla on pitkäaikaisia yhteyksiä lapsen tunteidensäätelyn ja tarkkaavuuden vinoumien kehittymiseen. Toimimattomilla tunteidensäätelyn keinoilla on taipumus yleistyä yksittäisestä vanhemmuussuhteesta yksilön yleiseksi toimintamalliksi, joten tulokset ohjaavat puuttumaan jo lieviin ongelmiin varhaisessa vuorovaikutuksessa. Tarkkaavuuden vinoumien yhteys ahdistusoireisiin viittaa siihen, että varhaisen vuorovaikutuksen tukemisella voi olla kauaskantoisia vaikutuksia myös lapsen mielenterveyden kehittymiseen.

Avainsanat: Varhainen vanhemmuussuhde, tunteidensäätely, tarkkaavuuden vinoumat, ahdistusoireet, dot probe

SISÄLTÖ

JOHDANTO.....	1
Toimiva vanhemmuussuhde ja lapsen psyykkisten ydintarpeiden tyydyttyminen	2
Ongelmallinen vanhemmuussuhde ja tyydyttämättömien ydintarpeiden säätelykeinot	3
Varhaisen vanhemmuussuhteen kokemusten yleistymisen tunteidensäätelykeinoiksi	6
Tunteidensäätelyn ilmeneminen tarkkaavuuden vinoumissa	8
Tarkkaavuuden vinoumien yhteys lapsen ahdistusoireisiin	10
Tutkimuskysymykset ja hypoteesit.....	13
MENETELMÄT.....	15
Aineiston keruu ja koehenkilöt.....	15
Koeasetelma ja tutkimuksen kulku	16
Mittarit	19
Analyysimenetelmät	21
TULOKSET	23
Päämuuttujien tilastollinen kuvailu	23
Vanhemmuussuhteen laadun yhteys tarkkaavuuden vinoumiin.....	24
Uhkainduktion vaikutus tarkkaavuuden vinoumiin.....	26
Ahdistusoireiden yhteys tarkkaavuuden vinoumiin.....	27
POHDINTA	29
Ongelmallinen vanhemmuussuhde on yhteydessä tarkkaavuuden vinoumiin.....	29
Kokeellisesti herätetty uhka vaikuttaa tarkkaavuuden vinoumiin	33
Tarkkaavuuden vinoumien suunta vaihtelee ahdistustason mukaisesti	33
Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset sekä jatkotutkimuksen tarpeita	35
Lopuksi.....	37
LÄHTEET.....	39
LIITTEET	50

JOHDANTO

Varhaiset vanhemmuussuhteet vaikuttavat merkittävästi siihen, miten lapsi säätelee tunnekokemuksiaan. Lapsen emotionaalinen prosessointi kehittyy vuorovaikutuksessa vanhemman toiminnan kanssa ja luo pohjan lapsen tunteidensäätelylle myöhemmissä ikävaiheissa (Morris, Silk & Steinberg, 2007). Lapsen tunteidensäätelyn ja emotionaalisten työmallien kehitystä ohjaavat kaksi ydintarvetta: läheisyys muihin ja itsenäisyyden säilyttäminen (Blatt & Luyten, 2009). Ongelmallisessa vanhemmuussuhteessa lapsen psyykkiset tarpeet läheisyyteen ja itsenäisyyteen eivät tyydyty (Luyten & Blatt, 2011). Hoivaa tai itsenäisyyttä vaille jäänyt lapsi pyrkii tällöin säätelemään tunnetilaansa ns. sekundaarisilla strategioilla, jotka voivat ilmetä ydintarpeen tukahduttamisena tai pakonomaisena tarpeen tavoitteluna (Mikulincer, Shaver & Pereg, 2003). Tämä kompensointi kuitenkin vinouttaa ja kaventaa lapsen tunnekokemuksia (Collins, Ford, Guichard & Allard, 2006).

Tunteidensäätely ilmenee myös lapsen tarkkaavuuden kohdistumisessa (Mikulincer ym., 2003). Tarve kompensaatiolle ilmenee joko tarkkaavuuden tehostuneena kohdistumisena tyydyttämättömään tarpeeseen liittyviin ärsykkeisiin tai näiden ärsykkeiden välttämisenä (Bartholomew, & Horowitz, 1991; Fraley, Garner, & Shaver, 2000). Näitä muutoksia tarkkaavuuden kohdistumisessa kutsutaan tarkkaavuuden vinoumiksi. Osa tarkkaavuuden vinoumista on yhteydessä mielenterveyden häiriöihin. Esimerkiksi tarkkaavuuden vinoumat uhkaärsykeitä kohti on liitetty tutkimuksessa ahdistushäiriöiden kehittymiseen ja pysyvyyteen (Bar-Haim, Lamy, Pergamin, Bakermans-Kranenburg & van IJzendoorn, 2007; Cisler & Koster, 2009; Waters, Kokkoris, Mogg, Bradley & Pine, 2010). Tarkkaavuuden vinoumien kautta vinouttavat tunteidensäätelystrategiat voivat pidemmällä aikavälillä vaikeuttaa lapsen sopeutumista uusiin ympäristöihin ja altistaa mielenterveyden häiriöille (Morris ym., 2007).

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda uutta tietoa varhaisen vanhemmuussuhteen laadun yhteydestä lapsen tunteidensäätelyn ja tarkkaavuuden vinoumien kehittymiseen. Tarkkaavuuden vinoumien nähdään vaikuttavan ahdistushäiriön kehittymiseen, joten kiinnostuksen kohteena ovat myös tarkkaavuuden vinoumien yhteydet lapsen ahdistusoireisiin keskilapsuudessa. Sekä lapsen tunteidensäätelyn yhteydestä tarkkaavuuden vinoumiin että tarkkaavuuden vinoumien yhteydestä ahdistushäiriöön on aikaisempaa tutkimustietoa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on yhdistää nämä tiedot: perustana on ajatus tarkkaavuuden vinoumista välittävinä tekijöinä varhaisen vanhemmuuden ja myöhemmän ahdistushäiriön yhteydessä. Yhteyksiä varhaisen vanhemmuussuhteen laadun, tarkkaavuuden vinoumien ja ahdistusoireiden välillä selvitetään pitkittäistutkimuksella.

Toimiva vanhemmuussuhde ja lapsen psyykkisten ydintarpeiden tyydyttyminen

Itsenäisyys ja läheisyys ovat psyykkisiä ydintarpeita, joita ihminen pyrkii toteuttamaan koko elämänsä ajan (Blatt & Luyten, 2009; Luyten & Blatt, 2011; Ryan & Deci, 2002). Persoonallisuuden kehittyminen varhaislapsuudesta vanhuuteen on esitetty näiden tarpeiden jatkuvana vuorovaikutuksena, ja tarpeiden tasapainoinen tyydyttyminen nähdään adaptiivisen ja toimivan persoonallisuuden tunnusmerkkinä (Beck, 1983; Luyten & Blatt, 2011). Läheisyyden ulottuvuus käsittää tarpeen läheisiin, tyydyttäviin ja vastavuoroiisiin ihmissuhteisiin, hyväksynnän saamiseen ja sosiaaliseen tukeen (Beck, 1983; Luyten & Blatt, 2011). Itsenäisyyden ulottuvuus sisältää tarpeen eriytyneen, pystyvän, realistisen ja positiivisen minuuden ja identiteetin kehittämiseen, itsenäisten valintojen tekemiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen (Beck, 1983; Luyten & Blatt, 2011).

Nämä psyykkiset ydintarpeet ovat mukana pienen lapsen kehityksessä syntymästä lähtien ja niiden tyydyttymistä varhaisessa vanhemmuussuhteessa on käsitelty kiintymyssuhdeteorian kontekstissa. Turvallinen kiintymyssuhde, jonka lapsi muodostaa hoitajaansa ensimmäisen elinvuoden aikana, luo pohjan ydintarpeiden tyydyttymiselle tyydyttämällä lapsen läheisyydentarpeen ja mahdollistamalla lapsen kasvaessa myös itsenäisen toiminnan harjoittelun tarjoamalla turvallisen kotipesän (Ainsworth, Blehar & Waters, 1978). Turvallisen kiintymyssuhteen kehittymiseksi vanhemman on oltava lapsen saatavilla ja vastata tämän aloitteisiin sensitiivisesti. Ainsworthin ym. (1978) määritelmän mukaan sensitiivinen vanhempi pystyy ottamaan lapsen näkökulman huomioon vuorovaikutuksessa. Sensitiivinen vanhempi on vastaanottavainen lapsen aloitteille, osaa tulkita ne oikein ja vastaa aloitteisiin tarkoituksenmukaisesti ja ajallisesti ripeästi (Ainsworth ym., 1978). Sensitiivinen vanhempi tarjoaa lapselle sopivasti läheisyyttä ja turvaa sekä kunnioittaa tämän autonomiaa.

Sensitiivinen vuorovaikutus vanhemman kanssa edistää paitsi ydintarpeiden tyydyttymistä, myös tunteidensäätelyn ja emotionaalisen prosessoinnin kehittymistä. Aluksi lapsen tunteidensäätely perustuu yhteissäätelylle vanhemman kanssa (Mikulincer ym., 2003). Ollessaan turvallisessa vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa lapsi oppii säätelmään tunteitaan yhteistyössä vanhemman kanssa ja sisäistää vanhemman ulkoisen tunteidensäätelyn omiksi säätelykeinoikseen (Calkins & Hill, 2006). Vanhemmuuskäytäntöjen vaikutukset lapsen tunteidensäätelyyn välittyvät sosialisoinnin kautta (Ginsburg & Schlossberg, 2002; Rapee). Vanhempi sosiaalistaa lasta altistamalla lapsen tilanteisiin, joissa tunteita herää, tarjoamalla tunteiden harjoittelumahdollisuuksia ja toimimalla tunteiden säätelyn mallina. Vähitellen lapsen ja kiintymyshahmon yhteinen tunteidensäätely vähenee ja lapsi oppii säätelmään tunteitaan myös itsenäisesti.

Turvallisesti kiintynyt lapsi käyttää tunteidensäätelyyn strategioita, joille on ominaista stressin ilmaiseminen, tuen hakeminen vanhemmalta ja luottamus stressistä selviytymiseen (Waters, Rodriguez & Ridgeway, 1998). Strategiat tukevat lapsen läheisyydentarpeen tyydyttymistä kasvattamalla luottamusta muihin ongelmatilanteissa ja itsenäisyyden tarpeen tyydyttymistä kasvattamalla luottamusta itsen ongelmista selviämisessä (Bowlby, 1973). Turvallisuuspohjaiset strategiat luovat kehän, joka laajentaa lapsen näkökulmia ja pystyvyyttä (Fredrickson, 2001): kun lapsen ei tarvitse käyttää resurssejaan tarpeiden täyttämiseen hän voi tutkia ympäristöä, oppia uutta ja harjoitella itsenäistä toimintaa. Turvallisuuspohjaisia strategioita hyödyntävän lapsen ei tarvitse muunnella tunnekokemustaan, vaan hän voi ilmaista negatiiviset tunteensa ja luottaa vanhemman apuun tunteiden säätelyssä (Mikulincer ym., 2003). Nämä strategiat rakentavat lapsen mielenterveyden säilyttämisen resursseja (Fredrickson, 2001) vähentämällä psyykkistä stressiä ja vahvistamalla yksilöllistä sopeutumista konstruktivisilla, joustavilla ja todellisuuspohjaisilla keinoilla (Mikulincer ym., 2003).

Vanhemman ja lapsen suhde muokkaa sekä lapsen että aikuisen emotionaalisia työmalleja. Työmallit muokkautuvat vuorovaikutuskokemusten mukaan, ovat usein tiedostamattomia (Zimmerman, 1999) ja sisältävät sekä kognitiivisia että emotionaalisia elementtejä. Samoin kuin lapsen kiintymyssuhde vanhempansa, myös vanhemmuus on olennaisesti emotionaalinen prosessi (Dix, 1991) ja vanhemman emotionaaliset työmallit vaikuttavat tämän tekemisiin tulkintoihin lapsen tarpeista ja toimimiseen tarpeiden täyttämiseksi (Rosenblum, Dayton & Donough, 2006). Näitä vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen laatuun vaikuttavia työmalleja ovat vanhemman kokemus itsestään vanhempana, näkemykset lapsestaan ja kokemus suhteestaan lapsen kanssa (Rosenblum ym., 2006).

Ongelmallinen vanhemmuussuhde ja tyydyttämättömien ydintarpeiden säätelykeinot

Abidin (1992, 1995) on yhdistänyt ongelmalliseen vanhemmuuteen negatiivisen kuvan roolista vanhempana. Hän on kuvannut vanhemmuussuhteen ongelmallisuutta käsitteellä vanhemmuusstressi (parenting stress), joka on määritelty erityiseksi vanhemmuuden vaatimuksista johtuvaksi stressin muodoksi (Abidin 1992, 1995). Stressille altistavia tekijöitä hänen mukaansa ovat vanhemman tunne huonoista vanhemmuustaidoista, sosiaalisen tuen vähyys, vanhemman roolin kokeminen elämää rajoittavana sekä depressio (Abidin, 1992, 1995). Muita piirteitä, jotka voivat altistaa negatiiviselle kokemukselle vanhemmuudesta, ovat vaikeus saavuttaa empaattinen ja lapsikeskeinen suhde lapseen, ylimitoitettut odotukset lapsen kehityksestä ja käyttäytymisestä, avuttomuuden tunteet ja toimivien strategioiden puute lapsen ohjaamiseksi (Dix, 1991). Vanhemmuusstressin korkea taso voi

johtaa vanhemman vähentyneeseen responsiivisuuteen ja vanhemman vaikeuksiin pitää huolta lapsestaan sensitiivisesti (Pereira ym., 2012).

Vanhemman vähentynyt responsiivisuus erityisesti lapsen negatiivisille tunneilmaisuille on liitetty välttelevään kiintymyssuhteeseen ja vaihteleva responsiivisuus ja erityisesti lapsen negatiivisiin aloitteisiin vastaaminen ristiriitaiseen kiintymyssuhteeseen (Goldberg, MacKay-Soroka, & Rochester, 1994). Modernin kiintymyssuhdeteorian mukaan nämä vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen katkokset johtavat lapsen tarpeeseen kompensoida tyydyttämätöntä läheisyyden ydintarvetta ns. sekundaarisilla strategioilla: lapsi voi joko hakea yhä vahvemmin läheisyyttä vanhemmaltaan tai tukahduttaa läheisyydentarpeen (Mikulincer ym., 2003). Näitä kompensatiostrategioita kuvataan käsiteparilla hyperaktivaatio- ja deaktivaatiostrategiat (Cassidy & Kobak, 1988).

Hyperaktivaatiostrategian avulla lapset pyrkivät täyttämään tyydyttämättömän läheisyyden ydintarpeen tavoittelemalla vanhemman läheisyyttä yhä voimakkaammin. Hyperaktivaatiostrategiaa käyttävä yksilö hakee huomiota vahvistamalla tunneilmaisuaan ja läheisyyttä takertumalla kiintymyksen kohteeseen (Shaver & Hazan, 1993). Lapsi pyrkii välttämään eron vanhemmasta hakemalla ennakoivia hylkäämisen merkkejä ympäristöstään (Shaver & Mikulincer, 2002) ja protestoimalla erotilanteessa. Strategia vaatii lapselta jatkuvaa valppautta, huolta ja ponnistelua (Cassidy & Kobak, 1988). Hyperaktivaatiostrategia on yhdistetty ristiriitaiseen kiintymystyyliin. (Mikulincer ym., 2003).

Deaktivaatiostrategian avulla lapsi pyrkii tukahduttamaan tyydyttämättömän läheisyyden tarpeen kärsimyksen minimoimiseksi (Cassidy & Kobak, 1988). Välttääkseen kiintymyshahmon saavuttamattomuuden aiheuttamaa ahdistusta lapsi pyrkii säätelemään tunnetilaansa välttämällä vihjeitä, jotka voivat aktivoida läheisyyden tarpeen (Mikulincer ym., 2003). Deaktivaatiostrategiaa käyttävältä puuttuu tunneyhteys käsityksiin kiintymyssuhteista ja itsestä ja strategia vaatii jatkuvaa repressiota ja ärsykkeiden sulkemista tietoisuudesta (Ingram, Bailey, & Siegle 2004; Shaver & Mikulincer, 2002). Lapsi välttelee tuskallisia ajatuksia, muistoja ja tunnereaktioita sekä läheisyyttä ihmissuhteissa korostamalla riippumattomuuttaan, itsenäisyyttään ja etäisyyttä muista (Dozier & Kobak, 1992). Deaktivaatiostrategia on liitetty välttelevään kiintymystyyliin (Mikulincer ym., 2003).

Ongelmat vanhemmuussuhteessa heijastuvat myös vanhemman kykyyn tukea lasta tunteiden säätelyn oppimisessa. Vanhemman ja lapsen välinen ongelmallinen vuorovaikutus on yhdistetty lapsen internalisaatio-ongelmiin, mm. ahdistusoireisiin (Costa, Weems, Pellerin & Dalton, 2006). Tutkittaessa ahdistuneiden lasten vanhempien vanhemmuutta on löydetty piirteitä, jotka ovat yhteydessä lapsen heikompiin tunteidensäätelytaitoihin ja ahdistushäiriön kehittymiseen. Vanhemman

pyrkimykset auttaa lasta selviämään ahdistusentunteidensa kanssa näyttävät johtavan joko lapsen liian voimakkaaseen itsenäisyyteen painostamiseen tai liialliseen suojelemiseen (Dadds & Roth, 2001). Strategiat eivät lisää lapsen taitoja säädellä tunteitaan, vaan lisäävät lapsen pelokasta reagoimista (Dadds & Roth, 2001) ja mahdollistavat lapsen välttelevän käyttäytymisen pelkoa herättävissä tilanteissa (Rapee, 1997; Thompson, 2001). Esimerkiksi ylisuojelevuus, ylikontrolloivuus, epäjohdonmukaisuus, vihamielisyys ja lämmön puute on liitetty ahdistuneiden lasten vanhempien vanhemmuuteen (Edwards, Rapee, & Kennedy, 2010; Hudson & Rapee, 2001; McLeod, Weisz, & Wood, 2007; Wood ym., 2003). Tulokset ovat kuitenkin toistaiseksi ristiriitaisia (Wood ym., 2003; DiBartolo & Helt, 2007) ja efektikoot vaihtelevat heikosta keskikokoiseen (.06–.42) (McLeod ym., 2007).

Ylikontrollointi ja -suojelevuus rajoittavat lapsen itsenäisyyden kehittymistä, vähentävät lapsen kompetenssin tunnetta ja vahvistavat lapsen riippuvuutta muista. Itsenäisyyden tarpeen tyydyttämättömyys lisää tunnetta maailmasta kontrolloimattomana ja uhkaavien tilanteiden välttämistä (Parker, 1983; Chorpita & Barlow, 1998). Rapeen (1997) mukaan äidin ylisuojelevuus aiheuttaa lapselle kokemuksen jatkuvasta uhkan läsnäolosta, rajoittaa lapsen mahdollisuuksia kehittää toimivia selviytymiskeinoja, ja voi estää lasta muodostamasta optimistisempia ja realistisempia työmalleja maailmasta. Torjumisen voidaan nähdä voimistavan lapsen työmalleja maailmasta ja muista ihmisistä vihamielisinä ja epäkannustavina (Bögels & Brechman-Toussaint, 2006; Bögels & Tarrier, 2004). Torjuminen puolestaan jättää lapsen läheisyydentarpeen tyydyttämättä ja vahvistaa lapsen yli-itsenäistä turvautumista itseensä. Näiden toimintatapojen voidaan nähdä johtavan ydintarpeiden epätasapainoiseen täyttymiseen ja aikaisemmin esitettyihin sekundaarisiin strategioihin tunteiden säätelykeinoina. Esimerkiksi hyperaktivaatiostrategiaan on liitetty kokemus itsestä avuttomana ja taitamattomana tunteensäätelyssä (Mikulincer ym., 2003).

Ahdistuneiden lasten vanhemmat eroavat muista vanhemmista emotioiden sosiaalistamiskäytännöiltään: he rajoittavat todennäköisemmin keskustelua negatiivisista tunteista ja selittävät emotionia vähemmän lapsilleen (Suveg, Zeman, Flannery-Schroeder, & Cassano, 2005; Suveg et al., 2008). Ahdistuneiden lasten vanhemmat myös esittävät keskustellessaan lastensa kanssa enemmän pelokkaita ja vältteleviä ongelmanratkaisukeinoja tilanteisiin, kuin vanhemmat, joiden lapsilla ei ole ahdistushäiriöitä (Barrett, Dadds, & Rapee, 1996). Ginsburg ja Schlossberg (2002) ovat esittäneet muita lapsen ahdistukseen yhteydessä olevia vanhemmuuskäytäntöjä, joita ovat suora kokemus, sijaisoppiminen muiden reaktioita seuraamalla ja negatiivisen informaation saaminen. Vanhempi saattaa siis omalla käyttäytymisellään mallintaa vältteleviä sosiaalisia reaktioita ja opettaa niitä tahattomasti lapselleen (Bögels, & Brechman-Toussaint, 2006; Rapee, 2002). Esimerkiksi Murray

ym. (2008) havaitsivat, että pikkulapsi suhtautui tuntemattomaan henkilöön pelokkaammin, jos vanhempi oli sitä ennen käyttäytynyt pelokkaasti, verrattuna tilanteeseen jossa vanhempi oli ystävällinen tai neutraali.

Myös turvattoman kiintymyssuhteen on havaittu olevan yhteydessä ahdistushäiriöihin. Tuoreen meta-analyysin mukaan yhteys turvattoman kiintymyksen ja ahdistushäiriöiden välillä on merkittävä ja efektikooltaan keskikokoinen ($r = .30$) (Colonnesi ym., 2011). Yhteyden on esitetty perustuvan kiintymyssuhteessa kehittyneisiin tunteidensäätelyn ongelmiin (Brumariu & Kerns, 2010; Colonnesi ym., 2011). Erityisesti ristiriitainen kiintymys on yhdistetty ahdistushäiriön kehittymiseen myöhemmin lapsuudessa ja nuoruusiässä (Bar-Haim, Dan, Eshel & Sagi-Schwartz, 2007; Rosenstein & Horowitz, 1996; Warren, Huston, Egeland, & Sroufe, 1997) koska ristiriitaiselle kiintymyssuhteelle ominaisen vanhemman vaihtelevan responsiivisuuden nähdään vaikuttavan osaltaan ahdistusoireiden kehittymisen (Bowlby, 1973; Shamir-Essakow, Ungerer & Rapee, 2005).

Varhaisen vanhemmuussuhteen kokemusten yleistyminen tunteidensäätelykeinoiksi

Kiintymyssuhteessa kehittyneiden käsitysten vanhemmasta ja itsestä nähdään yleistyvän yksittäisestä suhteesta emotionaalisiksi työmalleiksi ja persoonallisuuden piirteiksi (Batholomew & Horowitz, 1991; Bowlby 1969; Sibley, 2007; Sibley, & Overall, 2007). Lapsen kasvaessa vanhemmuussuhteessa syntyneet emotionaaliset työmallit ohjaavat ja muokkaavat tämän ihmissuhdekokemuksia, tunteiden heräämistä, tulkitsemista ja käyttäytymistä (Rosenblum ym., 2006; Thompson & Meyer, 2007). Puutteellisesti tyydyttyneen ydintarpeen nähdään myöhemmin kehityksessä ilmenevän läheisyyden tai itsenäisyyden tarpeen ylikorostamisena toisen ydintarpeen kustannuksella (Blatt, 2008). Tätä ydintarpeiden tyydyttymättömyyden problematiikkaa on lähestytty kiintymyssuhdetutkimuksessa ja persoonallisuuden kehityksen tutkimuksessa ns. kaksinapaisissa persoonallisuuden teorioissa.

Teorioissa on esitetty kaksi psykopatologialle altistavaa, epätasapainoisesti jompaakumpaa ydintarvetta korostavaa persoonallisuustyyppiä: yliriippuvainen ja yli-itsenäinen (Beck, 1983; Blatt & Luyten, 2009; Deci & Ryan, 1985; Luyten & Blatt, 2011, Mikulincer ym., 2003; Sibley, 2007). Näitä persoonallisuuden tyyppejä on kuvattu useilla käsitteillä. Beck on nimennyt ne käsitteillä sosiotrooppisuus ja autonomisuus ja Blatt käsitteillä riippuvaisuus/anakliittisuus ja itsekritiikki/introjektiivisuus (Beck, Epstein, & Harrison, 1983; Guisinger & Blatt, 1994). Käsitteet on rinnastettu vastaavasti myös ristiriitaiseen ja välttelevään kiintymykseen (Mikulincer ym., 2003) ja yhteenkuuluvuus- ja saavutusmotivaatioihin (Ryan & Deci, 2002). Teorioiden käsitteet ovat teoreetti-

sesti yhteneväisiä ja ne onkin koottu hierarkkiseksi malliksi, joka kokoaa yleisemmät persoonallisuuden tason rakenteet, kiintymyssuhteeseen liittyvät spesifit toimintamallit, psyykkiset työmallit sekä motivaatorakenteet (taulukko 1).

Ydintarpeet	Läheisyys	Itsenäisyys
Persoonallisuustyyppi	Yli-riippuvaisuus, takertuvuus, sosiotrooppisuus, anakliittisuus	Yli-itsenäisyys, itsekriittisyys, autonomisuus, introjektiivisuus
Ylikorostunut tarve	Läheisyyden tavoittelu	Saavutusten tavoittelu
Kiintymyssuhde	Ristiriitainen kiintymys	Välttelevä kiintymys
Sekundaarinen strategia	Hyperaktivaatio	Deaktivaatio

TAULUKKO 1. Läheisyyden ja itsenäisyyden ydintarpeiden hierarkkinen organisaatio. Mukailtu lähteistä Sibley (2007), Luyten & Blatt (2011).

Aikaisemmin esitettyyn hyperaktivaatiostrategiaan nojaava yli-riippuvainen persoonallisuus korostaa läheisyyttä ja vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. Luyten ja Blatt (2011) lainaavat Beckiä (1983), jonka mukaan yli-riippuvaisen yksilön toiminnassa korostuu passiivisuus ja vastaanottavuus sekä hyväksymisen, ymmärtämisen, ja tuen hakeminen itsenäisyyden tarpeen kustannuksella. Korostunut riippuvuus muista altistaa psykopatologialle, jota kuvaavat menetyksen, hylkäämisen ja yksinäisyyden tunteet (Beck, 1983). Tyypillisiä pelkoja ovat hylätyksi ja torjutuksi tulemisen pelot, joita pyritään välttämään miellyttämällä muita (Robins & Block, 1988).

Deaktivaatiostrategiaa käyttävät yli-itsenäiset yksilöt ovat puolestaan vahvasti suuntautuneita itsenäisyyteen ja henkilökohtaisiin saavutuksiin. He korostavat valinnanvapauden, itsenäisen toimimisen ja henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamista läheisten ihmissuhteiden kustannuksella (Beck, 1983). Koska tunteiden säätely perustuu autonomisuuden ja pärjäävyyden mielikuvaan, itsenäisyyteen tähtäävää strategiaa käyttäville tyypillisiä pelkoja ovat epäonnistumisen pelot (Beck, 1983). Itsekriittisyys altistaa yksilön myös alemmuuden, arvottomuuden ja syyllisyyden tunteiden luonnehtimalle psykopatologialle (Blatt, 1974). Näiden pelkojen toteutumista yli-itsenäiset henkilöt pyrkivät estämään lisäämällä kontrolliaan ympäristöstään (Beck, 1983).

Kiintymyssuhdeteorian ja persoonallisuusteorioiden mallit ovat teoreettisesti yhteneviä: ristiriitainen kiintymys, jota kuvaavat torjutuksi ja hylätyksi tulemisen pelot on käsitteellisesti yhteydessä yli-riippuvuuteen ja välttelevä kiintymys, jota luonnehtivat ongelmat läheisyydessä ja muihin luottamisessa on vastaavasti yhteydessä yli-itsenäisyyteen. Myös empiiriset tulokset osoittavat yhtey-

den. Tutkimusten mukaan korkeat riippuvuuden ja autonomisuuden arvot ovat yhteydessä turvattomiin kiintymystyypleihin (Sibley, 2007; Zuroff & Fitzpatrick, 1995). Zuroff ja Fitzpatrick (1995) osoittivat tutkimuksessaan yhteydet Blattin sosiotrooppisen ja autonomisen tyylin ja turvattomien kiintymystyyppien välillä. Myös Sibley (2007) on löytänyt meta-analyysissään vahvoja korrelaatioita ($r = .51$ ja $r = .42$) autonomisuuden ja välttelevän kiintymyksen sekä sosiotrooppisuuden ja takertuvan kiintymyksen välillä opiskelijapopulaatiossa. Kins, Beyers ja Soenens (2013) ovat saaneet tutkimuksessaan samansuuntaisia tuloksia. Heidän tutkimuksessaan yliriippuvuus oli vahvemmin yhteydessä takertuvaan kiintymykseen ($r=.56$) kun taas yli-itseenäisyys oli yhteydessä vahvemmin välttelevään kiintymykseen ($r=.45$) nuorilla aikuisilla. Lisäksi yliriippuvuus oli vahvasti yhteydessä sekä Blattin riippuvaisuuteen ($r=.65$), että itsekriittisyyteen ($r=.60$), yli-itseenäisyys oli yhteydessä itsekriittisyyteen ($r=.40$), mutta ei riippuvaisuuteen ($r=.08$).

Vastaavaa tutkimusta ei ole tehty laajasti lapsipopulaatioissa, mutta Clarkin ja Symonsin (2009) tutkimuksen voidaan nähdä antavan viitettä samantapaisesta kiintymyssuhteen yleistymisestä työmalleiksi. Clarkin ja Symonsin (2009) tutkimuksessa 5-9-vuotiailla lapsilla turvallinen kiintymystyyli oli yhteydessä positiivisiin tunteisiin itseä ($r=.51$, $p<.001$) ja muiden toimintaa ($r=.53$, $p<.001$) kohtaan ja vastaavasti turvaton kiintymys oli yhteydessä negatiivisiin attribuutioihin itsestä ja muista. Heidän mukaansa kiintymystyyppin voidaan nähdä yleistyvän työmalleiksi läheisten ihmisten (significant others) käyttäytymisestä. Myös Verschuerenin, Marcoen ja Schoefsin (1996) tutkimuksessa löydettiin turvallisen kiintymyssuhteen äitiin olevan positiivisesti yhteydessä ($r=.54$) positiivisen työmalliin itsestä 4 v 6 kk-6 v 3 kk ikäisillä lapsilla.

Tunteidensäätelyn ilmeneminen tarkkaavuuden vinoumissa

Vanhemmuussuhteen laatu ja siinä muodostuneet emotionaaliset työmallit ovat lapsen tunteidensäätelyn perusta. Tarkkaavuuden suuntaaminen on tärkeä osa lapsen tunteidensäätelyä (Todd, Cunningham, Anderson, & Thompson, 2012), ja varhaisen vanhempi-lapsisuhteen vuorovaikutuksessa syntyneiden tunteidensäätelystrategioiden onkin havaittu olevan yhteydessä siihen (Hadwin, Garner & Perez-Olivas, 2006; Mikulincer ym., 2003). Hyvän tunteidensäätelyn on todettu olevan yhteydessä tehokkaampaan tarkkaavuudensäätelyyn esimerkiksi turhautumistehtävissä, joissa lapsen pitää säädellä negatiivista tunnetilaansa (Calkins & Johnson, 1998). Myös Belsky, Pasco Fearon ja Bell (2007) totesivat pitkittäistutkimuksessa tutkimuksessaan äidin sensitiivisyyden johtavan lapsen parempaan tarkkaavuudensäätelyyn. Tutkimuksessa parempi tarkkaavuudensäätely oli yhteydessä lapsen vähempiin eksternalisaatio-oireisiin, jonka voidaan katsoa ilmentävän hyvää kykyä

säädellä tunteita myöhemmässä iässä. Sensitiivinen vanhemmuus edistää siis sekä tarkkaavuudensäätelyn että tunteidensäätelyn oppimista.

Kiintymystyyli mukauttaa tunteidensäätelystä, jossa tarkkaavuuden prosesseilla on tärkeä säätävä tehtävä (Silva, Soares & Esteves, 2012). Kiintymystyyppien sisäiset työmallit suodattavat tulevaa, mahdollisesti uhkaavaa informaatiota suuntaamalla tarkkaavuutta (Bowlby, 1973; Mikulincer, & Shaver, 2003). Kiintymyshahmoihin liittyvät työmallit ja ajatukset läheisyyden tavoittelusta aktivoituvat jo hyvin lievästi uhkaavissa tilanteissa (Mikulincer ym., 2003). Esimerkiksi yli-itseenäisen yksilön persoonallisuus, joka nojaa vahvasti pärjäämisen kokemukseen, johtaa pyrkimykseen suodattaa pois ympäristön vihjeet omasta epätäydellisyydestä. Ympäristön uhkaavat vihjeet myös nostavat valmiutta palauttaa tunteidensäätelystä kompensatiostrategioiden avulla (Bowlby, 1973; Mikulincer & Shaver, 2003). Esimerkiksi hylkäämistä pelkäävä lapsi pyrkii varmistamaan läheisyyden vanhempaansa jatkuvalla valppaudella ja hylkäämisvihjeiden tarkkailulla. Hylkäämisvihje aktivoi lapsen tunteidensäätelyn työmallia ja voi ilmetä edelleen korostuneempana vanhemman läheisyyden hakemisena.

Pereg (2001) ennusti tutkimuksessaan, että kiintymystyyliä eroavat yksilöt eroaisivat reaktioissaan kokeellisesti herätettyyn negatiiviseen tunteeseen. Tutkimustulokset olivat hänen hypoteesiansa mukaiset: turvallisesti kiintyneillä ilmeni tilanteeseen nähden ristiriitainen kognitiomalli: he muistivat negatiivisen mielialainduktion jälkeen vähemmän negatiivisia muistoja kuin neutraalin induktion jälkeen. Ristiriitaisesti kiintyneillä henkilöillä puolestaan ilmeni tilanteen mukainen kognitiomalli: he muistivat enemmän negatiivista sisältöä negatiivisen induktion jälkeen. Välttelevästi kiintyneillä ei esiintynyt merkitsevää eroa muistamisessa induktiotilanteiden välillä. Pereg (2001) löytämät erot ryhmien välillä tukivat oletusta, jonka mukaan kiintymystyyli muuttaa negatiivisen tunteen ja kognitioiden yhteyttä.

Varhaisessa lapsuudessa opitut ydintarpeiden kompensatiostrategiat vinouttavat kognitiivisia prosesseja, kuten havaitsemista, tarkkaavuutta ja muistia (Collins, Guichard, Ford & Feeney, 2004; Main, 1991). Vahvasti kompensatioon nojaavat sekundaariset strategiat vaikuttavat siis tarkkaavuuteen lisäämällä herkkyyttä havaita vihjeitä tai välttää niitä aktiivisesti. Näitä tarkkaavuuden muutoksia kutsutaan tarkkaavuuden vinoumiksi. Tarkkaavuuden vinoumilla tarkoitetaan yksilön tarkkaavuuden suuntautumista valikoivasti merkityksellisiin ärsykkeisiin. Esimerkiksi emotionaalisilla ärsykkeillä on taipumus vangita tarkkaavuus (Öhman, Flykt & Esteves, 2001) ja saada osakseen tehostunutta prosessointia (Vuilleumier, 2005).

Vain muutamissa tutkimuksissa on tutkittu tarkkaavuuden yksilöllisiä eroja kiintymyssuhteisiin liittyen (Silva, Soares & Esteves, 2012). Tämän vuoksi eroja tarkkaavuudessa kiintymystyyppien

välillä ei ole yksiselitteisesti pystytty esittämään. On esitetty, että tarkkaavuuden varhaisvaiheen ylivalppaus emotionaaliselle ärsykkeelle olisi hyperaktivaatio- ja deaktivaatiostrategioita erotteleva peruste (Mikulincer, ym., 2003). Tälle on saatu tukea kiintymyssuhdetutkimuksessa, joissa on havaittu, että takertuvasti kiintyneet yksilöt ovat ylivalppaita hylkäämisvihjeille ja läheisyyden tarpeen tukahduttavat välttävästi kiintyneet yksilöt puolestaan tyypillisesti välttävät aktiivisesti uhkavihjeitä (Mikulincer, ym., 2003).

Erään tutkimuksen mukaan puolestaan yleinen emotionaalisten ärsykkeiden välttäminen olisi yhteistä turvattomasti kiintyneille (Dewitte & De Houwer, 2008). Vastakkainenkin näkemys on esitetty: tutkimuksessa on löydetty viitteitä myös siitä, että turvaton kiintymys yleisesti olisi yhteydessä sekä positiivisten että negatiivisten kasvokuvien ylivalppaaseen havaitsemiseen (Niedenthal, Brauer, Robin & Innes-Ker, 2002). Tutkijoiden mukaan kummankin turvattoman kiintymystyyppin voidaan odottaa olevan aluksi ylivalppaita sosiaalisen ympäristön prosessoinnille, jotta kiintymyssysteemin säätely aktivoituisi (Niedenthal ym., 2002). Erot turvattomien ryhmien kiintymysmallien mukaisessa tarkkaavuuden toiminnassa tulisivat teorian mukaan esiin vasta myöhemmissä kognitiivisen prosessoinnin vaiheissa. Tulokset kiintymystyyppien osalta ovat siis toistaiseksi ristiriitaisia ja vaativat lisätutkimusta. Yliriippuvaisen ja yli-itseenäisen persoonallisuuden yhteyksistä tarkkaavuuteen ei ole aikaisempaa näyttöä. Voidaan kuitenkin olettaa, että persoonallisuustyyppit reagoisivat tarkkaavuudellaan samansuuntaisesti kuin niihin yhteydessä olevat kiintymystyytit. Yliriippuvaiset yksilöt olisivat siis hylkäämisen pelkonsa vuoksi ylivalppaita läheisyyden menettämisen uhkaa kohtaan, kun taas yli-itseenäiset yksilöt välttäisivät kiintymysvihjeitä ja vihjeitä omasta heikkoudestaan.

Tarkkaavuuden vinoumien yhteys lapsen ahdistusoireisiin

Vanhemmuussuhteen pohjalta kehittyvien uhkaärsykkeisiin kohdistuvien tarkkaavuuden vinoumien nähdään olevan yhteydessä ahdistushäiriöiden kehittymiseen (MacLeod, Rutherford, Campbell, Ebsworthy, & Holker, 2002) ja pysyvyyteen (Mogg & Bradley, 1998). Uhkien ylivalppaan havaitsemisen nähdään lisäävän ahdistushäiriön riskiä ja toisaalta taas ahdistushäiriön nähdään lisäävän alttiutta havaita uhkia ympäristössä (Bar-Haim ym., 2007; White, Suway, Pine, Daniel, Bar-Haim, Fox, 2011). Ahdistushäiriöiset lapset ovat pelkoon liittyvästä tulkitsemisvinoumasta johtuen suuntautuneita negatiivisiin tunteisiin ja heidän valppautensa pelkoa herättäville tilanteille on havaittu johtavan myös epäselvien tilanteiden tulkitsemiseen uhkaaviksi (Muris, Merckelbach, & Damsma, 2000; Taghavi et al. 2000).

Kindt ja van den Haut (2001) esittävät, että ero ahdistuneiden ja ei-ahdistuneiden lasten välillä syntyisi siitä, että ahdistuneet lapset eivät opi inhiboimaan vinoumaa kehityksen edetessä, mikä altistaa osan lapsista ahdistukseen liittyville tarkkaavuuden vinoumille. Johtuen heikommasta tunteidensäätelystä ahdistuneiden lasten voi siis olla vaikeaa säädellä tunteitaan kohdistamalla tarkkaavuutensa positiivisempiin, vähemmän ahdistusta herättäviin ajatuksiin tai vähemmän uhkaaviin ulkoisiin ärsykkeisiin (Dadds & Roth, 2001). Ahdistuneiden lasten negatiiviset käsitykset itsestään lisäävät heidän kyvyttömyyttään kohdata pelkoa ja ahdistusta herättäviä tilanteita ja heille on tyypillistä tulkita tilanteet jäykkien, pysyvien ja vinoutuneiden uhkatulkintojen kautta (Thompson, 2001). Näitä vinoutuneita tulkintoja vahvistavat ympäristön sosiaaliset reaktiot, esimerkiksi aikaisemmin esitetyt vanhempien epäfunktionaaliset pyrkimykset tukea lasta pelottavissa tilanteissa (Dadds & Roth, 2001; Rapee, 1997, 2001).

Laaja aikaisempi tutkimus on osoittanut, että ahdistuneet yksilöt kiinnittävät huomionsa herkemmin uhkaärsykkeisiin verrattuna neutraaleihin ärsykkeisiin (Bar-Haim ym., 2007; Mogg & Bradley, 1998). Ahdistushäiriöiden tarkkaavuuden vinoumista tehdyssä meta-analyysissä todetaan ylivalppauden uhkaärsykeitä kohtaan olevan vakaa tulos, joka ilmenee sekä lapsilla että aikuisilla ja monenlaisissa koeasetelmissa (Bar-Haim ym., 2007), eikä vinouman esiintymisessä ole eroja eri ahdistushäiriöiden välillä (Roy ym. 2008). Ärsykkeenä nimenomaan uhkaava vihainen ilme on ahdistuneita ja ei-ahdistuneita erotteleva, sen sijaan ahdistushäiriöisten ja ei-ahdistuneiden välillä ei ole havaittu eroja tarkkaavuuden suuntautumisessa iloisia tai surullisia kasvoja kohti (Roy ym. 2008; Waters, Mogg, Bradley, & Pine, 2011).

Osassa tutkimuksesta on selvitetty erityisesti lasten tarkkaavuuden vinoumien yhteyttä lapsuusiän ahdistushäiriön kehittymiseen (katsaus: Hadwin ym., 2006), mutta tutkimusta ei toistaiseksi ole yhtä paljon kuin aikuisista. Laajan meta-analyysin mukaan lasten tarkkaavuuden vinouma kohdistuu kohti uhkaa, kuten aikuisilla (Bar-Haim ym., 2007), mutta tulokset eivät ole yhtä vakaita kuin aikuisilla (Waters ym., 2011; Van Damme & Crombez, 2009). Osassa tutkimuksesta on löydetty myös vinoumia poispäin uhkaärsykkeestä (Stirling, Eley, & Clark, 2006; Waters, ym. 2011) ja osassa eroja tarkkaavuuden vinoumissa ei ole havaittu ahdistuneiden ja ei-ahdistuneiden lasten välillä (Kindt, Brosschot, & Everaerd, 1997; Waters, Lipp, & Spence, 2004). Tutkijat ovat jopa esittäneet, että ahdistuneilla ja ei-ahdistuneilla alle kymmenenvuotiailla lapsilla esiintyisi yleisesti vinouma uhkaa kohti (Kindt & van den Haut, 2001). Inhibitorinen kontrolli kuitenkin kehittyy keskilapsuudessa, ja tutkimuksessa on löydetty eroja esimerkiksi 11–14-vuotiaiden korkeasti ja matalasti ahdistuneiden välillä (Vasey, El-Hag ja Daleiden 1996). Myös Richards, ym. (2007) havaitsivat tutkiesseen 11-vuotiaita ahdistuneiden lasten tiedonkäsittelyssä vinouman uhkaa kohtaan. Lisää tutkimusta

iän tuoman inhibition yhteydestä tarkkaavuuden vinoumiin kuitenkin kaivataan asian selvittämiseksi (Hadwin, ym., 2006).

Ahdistushäiriöstä kärsivien tarkkaavuuden on havaittu kohdistuvan uhkaärsykkeisiin yleisimmin varhaisessa tiedonkäsittelyn vaiheessa (esim. 500 millisekunnin ärsykkeen esitysajalla) (Cisler & Koster, 2010; Mogg, Bradley, Miles, & Dixon, 2004; Shechner ym., 2012). Tämä uhkaärsykkeen ylivalpas, automaattinen havaitseminen muistuttaa aikaisemmin esitettyä hyperaktivaatiostrategiaa. Uhkaärsykkeeseen suuntautumista voi seurata ärsykkeen välttäminen tarkkaavuuden myöhäisemässä vaiheessa ahdistuneen tunnetilan säätelemiseksi (Cisler & Koster, 2010; Mogg & Bradley, 1998; Monk ym., 2006; Pine ym., 2005; Stirling ym., 2006), mutta osassa tutkimuksista ilmiötä ei ole havaittu (Bradley, Mogg, Falla, & Hamilton, 1998; Mogg, Bradley, Bono, & Painter, 1997). Uhkan välttämisen on esitetty olevan ylivalppautta tietoisempaa toimintaa, joka on yhteydessä tunteidensäätelyyn korkeammilla aivoalueilla (Cisler & Koster, 2010). Ylivalppaus-välttämistrategia on liitetty deaktivaatiostrategiaa muistuttavaan välttelevään informaationprosessointityyliin (Derakshan, Eysenck, & Myers, 2007; Schwerdtfeger & Derakshan, 2010).

Toisaalta myös matalasti ahdistuneiden lasten on havaittu kohdistavan katseensa poispäin uhkaavasta ärsykkeestä (Vasey, Daleiden, Williams, & Brown, 1995). Osassa tutkimuksista kehittynyt tunteidensäätely on liitetty adaptiiviseen tarkkaavuuden vinoumaan, jossa lapsi säätelee tunnetilaansa kääntämällä katseensa poispäin negatiivisesta ärsykkeestä (Crockenberg ym., 2007). Uhkaärsykkeen välttäminen voi siis toimia adaptiivisena, ahdistustasoa laskevana vinoumana.

Tunteidensäätelyn ja emotionaalisten työmallien vaikutusta ahdistushäiriöisten tarkkaavuuden suuntautumiseen tukevat kokeet, joissa koehenkilöiden tunnetilaan on vaikutettu emotionaalisen primingin avulla. Ennen tarkkaavuuskoetta esitettävän priming-ärsykkeen on havaittu vaikuttavan ahdistushäiriöisten tarkkaavuuden vinoumiin. Eräässä tutkimuksessa ennen dot probe -koetta esitetty neutraali ärsyke ei muuttanut ahdistushäiriöisten tarkkaavuuden vinoumia, vaan heidän tarkkaavuutensa kohdistui uhkaavaan ärsykkeeseen (Helfinstein, White, Bar-Haim, & Fox, 2008). Sen sijaan ennen koetta esitetty uhkaava priming-ärsyke ehkäisi uhkaan kohdistuvan vinouman ilmenemisen ahdistuneilla. Verrokeilla käyttäytyminen oli päinvastaista: neutraalia ärsykettä ei seurannut vinoumaa kohti uhkaa, sen sijaan uhkaavaa priming-ärsykettä seurasi tarkkaavuuden vinoutuminen kohti uhkaärsykettä (Helfinstein, ym., 2008).

Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tämän tutkimuksen päätavoitteena on edellä esitetyn pohjalta tutkia varhaisessa vanhemmuussuhteessa kehittyneen tunteidensäätelyn yhteyttä tarkkaavuuden vinoumiin ja vinoumien yhteyttä ahdistusoireisiin keskilapsuudessa. Kiintymyssuhde- ja persoonallisuustutkimuksen perusteella varhaisessa vanhemmuussuhteessa syntyneiden tunteidensäätelymeinojen nähdään yleistyvän lapsen kokemuksia ja toimintaa ohjaaviksi emotionaalisiksi työmalleiksi. Tarkkaavuuden tutkimuksen kentällä tunteidensäätelyn nähdään ilmenevän tarkkaavuuden kohdistumisessa tarkkaavuuden vinoumiin. Ahdistushäiriötutkimuksen piirissä on saatu vahvaa näyttöä, että tarkkaavuuden vinoumat puolestaan voivat altistaa lapsen ahdistusoireiden kehittymiselle.

Tämän tutkimuksen kantavana ajatuksena on yhdistää nämä tutkimussuuntaukset ja tuoda pitkittäistutkimuksen keinoin lisää tietoa lapsen tunteidensäätelyn kehittymisen prosessista ja seurauksista. Tämän kaltaista integroivaa tutkimustyötä ei ole toistaiseksi juuri tehty (poikkeuksena Nolte, Guiney, Fonagy, Mayes, & Luyten, 2011), vaikka tutkimustietoa jokaisella yksittäisellä tutkimukseen liittyvällä tutkimuskentällä on runsaasti (Hadwin ym., 2006). Tämän vuoksi nyt käsillä oleva tutkimus on tärkeä lisä tunteiden- ja tarkkaavuudensäätelyn kehityskulkujen ymmärtämiseen ja tarkentamiseen. Tutkimuksen tavoitteena on antaa ymmärrystä tarkkaavuuden suuntautumisen taustalla oleviin psyykkisiin prosesseihin, joihin kietoutuvat ihmisen perustavimmat tarpeet, läheisyys ja itsenäisyys, ja toisaalta nostaa näihin ydintarpeisiin liittyvät tunteidensäätelyn kompensatiokeinot mitattavaan muotoon tarkkaavuuden suuntautumisen avulla.

Aikaisemman tutkimustiedon perusteella muodostettiin seuraavat tutkimuskysymykset ja hypoteesit:

TK 1: Miten varhaisen vanhemmuussuhteen yhteys lapsen tunteidensäätelyn ilmenee lapsen emotionaalisen tarkkaavuuden vinoumissa keskilapsuudessa?

H1: Ongelmallisessa vanhemmuussuhteessa lapsen läheisyyden ja itsenäisyyden ydintarpeet jäävät tyydyttymättä, mikä lisää tarvetta kompensatiostrategioiden käyttöön ja johtaa heikompaan tunteidensäätelyn. Tunteidensäätelyn kompensatiokeinot ilmenevät tarkkaavuuden vinoumina ydintarpeita herättävissä tilanteissa.

H2: Toimiva vanhemmuussuhde on yhteydessä toimivaan tunteidensäätelyn eikä lapsella ole tarvetta vinouttaa tunnekokemustaan, joten lapsella ei ilmene tarkkaavuuden vinoumia.

TK 2: Miten kokeellisesti herätetty uhka läheisyyden ja itsenäisyyden ydintarpeille vaikuttaa tarkkaavuuden vinoumiin?

H3: Ydintarpeeseen liittyvä uhka aktivoi kompensatiokeinot lapsilla, joiden ydintarpeet ovat jääneet täyttymättä ongelmallisessa vanhemmuussuhteessa. Korostunut kompensatiotarve ilmenee hyperaktivaatio- tai deaktivaatiostrategiana erityisesti ydintarpeiden täyttymistä uhkaavissa hylkäämis- ja epäonnistumistilanteissa. Kompensatiostrategiat vinouttavat tarkkaavuutta joko lisäämällä ylivalppautta uhkaavalle vihailmeelle tai vihailmeen välttämistä.

H4: Uhka ydintarpeen täyttymiselle tukahduttaa tarkkaavuuden vinoumat lapsilla, joilla on ahdistusoireita, sillä ennen koetta esitetyn uhkaavan priming-ärsykkeen on havaittu ehkäisevän uhkaan kohdistuvan vinouman ilmenemisen ahdistuneilla. Sen sijaan vinoumia esiintyy turvallisessa tilanteessa, koska neutraali priming ei muuta ahdistuneiden tarkkaavuutta, vaan tarkkaavuus kohdistuu ylivalppaasti uhkaärsykkeisiin.

TK 3: Ovatko tarkkaavuuden vinoumat yhteydessä lapsen ahdistusoireisiin?

H5: Ylivalppaus uhkaärsykeille eli vihaisille ilmeille on yhteydessä ahdistusoireiden korkeaan tasoon.

H6: Uhkaärsykkeiden välttäminen ei lisää ahdistusoireita.

MENETELMÄT

Aineiston keruu ja koehenkilöt

Tähän tutkimukseen osallistui 126 perhettä. Otos valittiin suuremman pitkittäistutkimuksen aineistosta ($N = 746$), joka keräsi tietoa hedelmällisyshoitojen vaikutuksista. Alkuperäinen otos koostui suomalaisista perheistä, joita pyydettiin osallistumaan tutkimukseen raskauden toisella kolmanneksella. Osallistujia rekrytoitiin lapsettomuusklinikoilla ja verrokkiryhmä koottiin neuvoloissa rutiniultraäänitutkimukseen osallistuneista äideistä. Alkuperäisestä aineistosta on poimittu erilaisia ryhmiä edustamaan äidin raskauden aikaisia ja synnytyksen jälkeisiä mielenterveyden ongelmia ja perhedynamiikkaa lapsen ollessa 2-12 kuukauden ikäinen.

Tämän tutkimuksen aineiston muodostavat kokonaistutkimuksen aineistosta valitut perheet ($n = 126$), joiden lapset osallistuivat tarkkaavuuden vinoumia mittaavaan dot probe -koeasetelmaan. Alaotos on satunnaisesti valittu edustamaan äidin mielenterveyden, perhedynamiikan ja hedelmöityshoidettujen/kontrollien ryhmiä. Tähän tutkimukseen valikoituneen otoksen perheistä 44,1 % oli saanut hedelmöityshoitoja, hedelmöityshoitoja saamattomia verrokkiperheitä oli 55,9 %. Äitien ikä lapsen syntyessä vaihteli 20–44 ikävuoden välillä, $ka = 33,4$, isien iät vaihtelivat 24–54 vuoden välillä, $ka = 36,0$ vuotta. Vanhemmista 61,5 % oli avioliitossa ja 37,7 % avoliitossa sekä 0,9 % asumerossa. Vanhemmista 37,3 % oli korkeasti koulutettuja ja 89,1 % oli kouluttautunut vähintään ammattitutkintotasoisesti.

Raskauden aikana tutkimukseen lupautuneisiin perheisiin otettiin yhteyttä lapsen ollessa 12 kuukautta ja vanhempia pyydettiin täyttämään vanhemmuussuhteen laatua mittaava kyselylomake. Lasten ollessa 7-8-vuotiaita perheitä lähestyttiin puhelimitse ja sähköpostitse. Tällöin sekä äidit että isät vastasivat kysymyksiin, jotka koskivat lapsen mielenterveyttä ja kehitystä. Perheiden lapset osallistuivat tarkkaavuuden vinoumia mittaavaan dot probe -tutkimukseen 9 v 5 kk–11 v 9 kk ikäisinä ($ka = 10$ v 6 kk). Tarkkaavuuden vinoumia mittaavan dot probe -kokeen suorittaneista lapsista tyttöjä oli 50,4 %, ($n = 64$) ja oikeakätisiä 92,9 % ($n = 118$). Dot probe -tutkimus toteutettiin 2009–2011 joko perheen kotona tai yliopiston tiloissa. Eettinen lautakunta hyväksyi aineiston keräämisen tutkimuksen jokaisessa vaiheessa.

Koeasetelma ja tutkimuksen kulku

Dot probe -koe sisälsi kolme induktiutilannetta, joissa pyrittiin herättelemään ydintarpeisiin liittyvää tunteidensäätelyä ja työmalleja ennen varsinaista tarkkaavuuskoetta. Tilanteet olivat turvallinen tilanne, läheisyyden ydintarvetta uhkaava tilanne ja itsenäisyyden ydintarvetta uhkaava tilanne. Jokaisessa tilanteessa lapsille esitettiin kolme tunnetilaa indusoivaa tarinaa. Välittömästi jokaisen induktiotarinan esittämisen jälkeen lapset vastasivat kolmeen väittämään, joiden tarkoituksena oli lisätä tarinaan samaistumista ja suunnata huomiota tarinan päähenkilöön (*”Tapahtuneella olisi väliä minulle.”*, *”Tapahtunut olisi huono asia”*, *”Minulle on oikeasti tapahtunut jotakin samanlaista”*). Kuunneltuaan kaikki tilanteen tarinat lapset tekivät dot probe -tehtävän. Tilanteiden välillä oli lepo-
tauot, jolloin lapset katsoivat eläinvideoita (kesto 4 minuuttia), jotka esitettiin satunnaistetussa järjestyksessä.

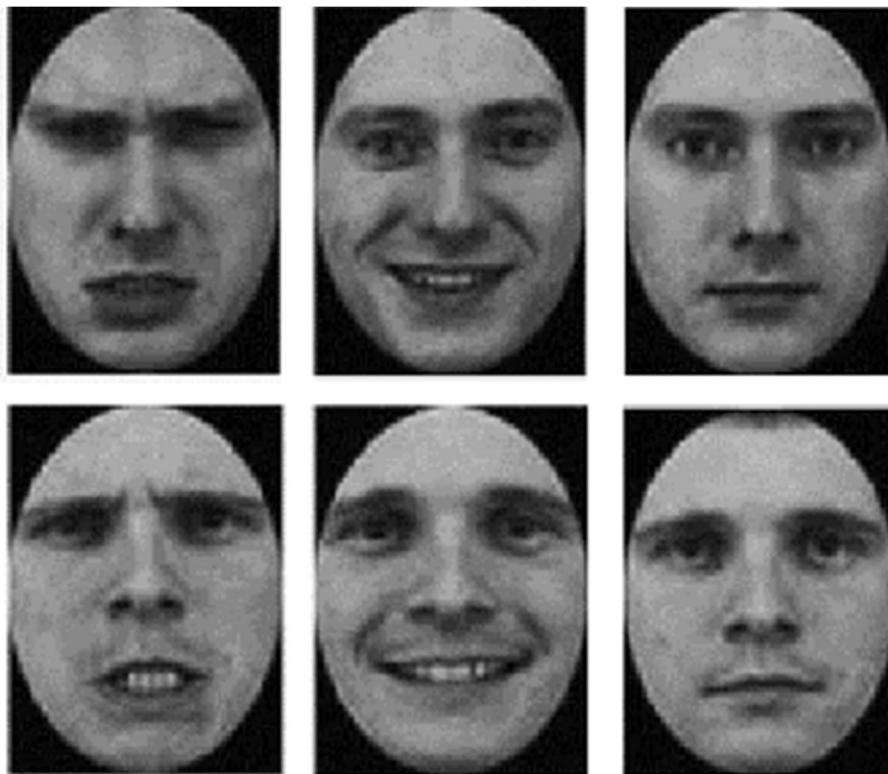
Yhteensä koetilanteita varten muodostettiin yhdeksän induktiotarinaa. Osa tarinoista mukailtiin muiden tutkimusten pohjalta, osan tutkimusryhmä muodosti itse. Esimerkkejä tarinoista on esitetty liitteessä 1. Turvallisessa tilanteessa käytettiin tarinoita, joihin sisältyi positiivisia tunteita ja emotionaalista läheisyyttä, mutta jotka mahdollistivat samalla tarpeellisen itsenäisyyden ja kontrollin säilyttämisen tunteen. Tarinoiden aiheet ovat 1) mukava bussimatka isovanhempien luota omien vanhempien luokse, 2) päähenkilön nimipäivän juhliminen koko perheen kanssa huvipuistossa, ja 3) jännittävän seikkailukirjan lukeminen turvallisesti isän kanssa.

Uhka läheisyyden ydintarpeelle kuvataan sosiaalisena hylkäämisenä, saavuttamattomuutena tai laiminlyöntinä tilanteessa, jossa läheisyyden ydintarve aktivoituu. Tarinat on suunniteltu herättämään surua, häpeää ja hylätyksi tulemisen tunnetta. Tarinoissa 1) kaverit hylkäävät päähenkilön, kun tämä yrittää päästä mukaan leikkiin (mukailtu lähteestä: Reijntjes, Stegge, & Terwogt, 2006), 2) vanhemmat eivät vastaa emotionaalisesti päähenkilön hätään, kun tämä loukkaantuu fyysisesti (mukailtu lähteestä: Rijo & Pinto, 1999; 2006) ja 3) äiti ei huomioi päähenkilöä tämän hakiessa emotionaalista tukea tultuaan ikätovereiden kiusaamaksi koulussa (mukailtu: Rijo & Pinto, 1999; 2006).

Tarinat, joissa itsenäisyyden ydintarve oli uhattuna, kuvasivat itsenäisyyden ja pystyvyyden tunteen menettämistä. Kaikissa tarinoissa päähenkilö oli huolissaan selviämisestään omat voimavarat ylittävästä tilanteesta ilman muiden apua. Tarinat on suunniteltu herättämään epäonnistumisen, ahdistuksen ja pelon tunteita. Tarinoissa päähenkilö 1) epäonnistuu kokeessa koulussa ja tuntee alemmuuden pelkoa (teema mukailtu lähteestä Zimmer-Gembeck, Lees, Bradley, & Skinner, 2009),

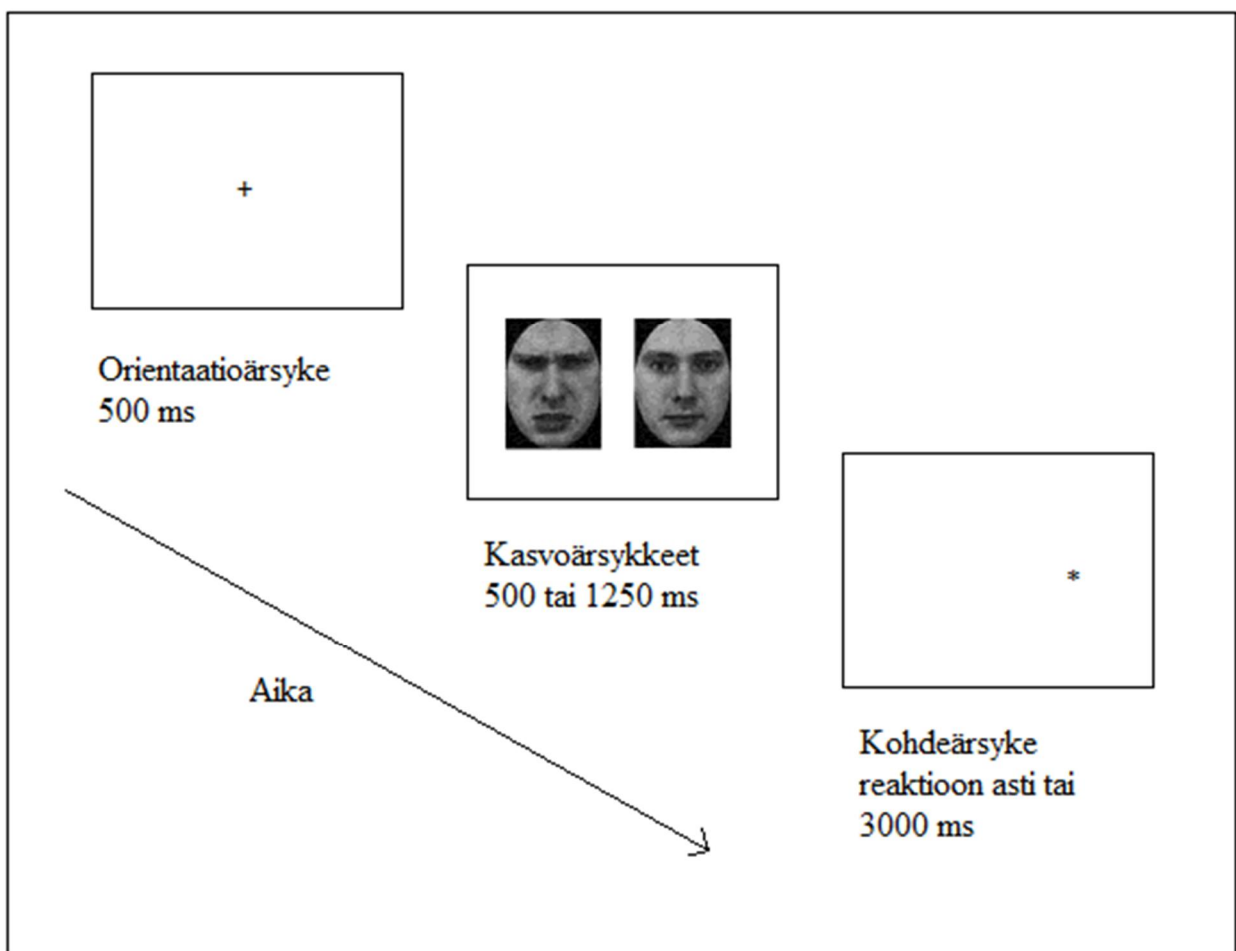
2) eksyy pyöräillessään tuntemattomaan paikkaan ja tuntee olonsa pelokkaaksi, ja 3) leikkaa vahingossa veitsellä sormeensa ollessaan yksin, eikä tiedä mitä tehdä.

Induktiotilanteiden järjestys satunnaistettiin niin, että puolelle koehenkilöistä esitettiin ensin itäsenäisyyttä uhkaava tilanne ja puolelle läheisyyttä uhkaava tilanne. Turvallinen tilanne esitettiin aina keskimmäisenä, jotta ahdistavista tarinoista johtuva emotionaalinen kuormitus olisi mahdollisimman vähäistä. Tarinat toistettiin tietokoneelta, ja naispuoleinen lukija esitti ne. Tarinoista tehtiin kaksi versiota, joissa toisessa päähenkilö oli tyttö ja toisessa poika. Tarinat esitettiin koehenkilöiden sukupuolen mukaisesti samaistumisen lisäämiseksi. Päähenkilöiden niminä käytettiin äänteellisesti samankaltaisia, ikäluokalle yleisiä nimiä. Kuunneltuaan yhden tilanteen kolme tarinaa lapset tekivät dot probe -kokeen, jossa heille esitettiin emotioita ilmaisevia kasvoärsykeitä. Ärsykkeinä dot probe -tehtävässä käytettiin 30 digitalisoitua värikuvaa Karolinska Directed Emotional Faces -sarjasta (Lundqvist, Flykt, & Öhman, 1998). Kasvojen ilme oli vihainen, iloinen tai neutraali. Puolet kasvoista oli miesten ja puolet naisten. Esimerkkiärsykeitä on esitetty kuviossa 1.

KUVIO 1. Esimerkkejä dot probe -kokeessa käytetyistä Karolinska Directed Emotional Faces -kasvoärsykkeistä, joihin on lisätty ovaali kehys. Vasemmalla vihainen, keskellä iloinen ja oikealla neutraali ärsyke.

Dot probe -tehtävä toteutettiin käyttäen EPrime 2.0 -ohjelmaa (Psychology Software Tools, Pitsburg, PA). Koehenkilöt istuivat noin 60–80 senttimetrin päässä tietokoneen ruudusta. Dot probe -tehtävän koekierroksen kulku esitetään kuviossa 2. Jokaisen koekierroksen aluksi ruudun keskellä esitetään orientaatioärsyke (+-merkki) 500 ms ajan, jonka jälkeen ruudulla esitetään samanaikaisesti kasvokuvapari 500 ms tai 1250 ms ärsykkeen esitysajalla (SOA). Kasvokuvapari koostuu kahdesta samaa henkilöä esittävästä valokuvasta, jotka sijaitsevat vierekkäin tietokoneruudulla. Välittömästi kasvokuvien esitysjän jälkeen esitetään kohdeärsyke (asteriski) jommallakummalla puolella ruutua, kasvokuvan paikalla. Kohdeärsykettä esitetään kunnes koehenkilö reagoi siihen tai kun on kulunut 3000 ms. Koehenkilöä ohjattiin painamaan kohdeärsyksen esityspuolta vastaavaa oikeaa tai vasenta hiiren näppäintä mahdollisimman nopeasti ja tarkasti havaitessaan kohdeärsyksen. Jokaisessa kolmessa koetilanteessa esitettiin 40 viha–neutraali-kasvoparia ja 40 ilo–neutraali-kasvoparia satunnaistetussa järjestyksessä.

KUVIO 2. Dot probe -tehtävän koekierroksen kulku.

Mittarit

Tarkkaavuuden vinoumat

Dot probe -kokeen reaktioajoista muodostettiin yhteensä 12 tarkkaavuuden vinoumamuuttujaa kaikissa koetilanteissa (turvallinen, uhka läheisyydelle, uhka itsenäisyydelle), ärsykeen esitysajoilla (500 ja 1250 ms) ja kasvoärsykkeillä (iloinen ja vihainen). Vinoumamuuttujat laskettiin vähentämällä jokaisen koehenkilön inkongruenttien tilanteiden keskimääräisestä reaktioajasta kongruenttien tilanteen keskimääräinen reaktioaika. Inkongruenteilla koekierroksilla emootiota ilmentävä kasvokuva ja kohdeärsyke ilmestyvät eri puolille ruutua, kongruenteilla koekierroksilla emootiota ilmentävä kasvokuva ja kohdeärsyke ilmestyvät samalle puolelle. Vinoumamuuttujien positiiviset arvot kuvastavat vinoumaa kohti emootiota ilmentäviä kasvoja verrattuna neutraaleihin kasvoihin, kun taas negatiiviset arvot merkitsevät vinoumaa poispäin emootiota ilmaisevista kasvoista.

Muuttujia tutkittiin poikkeavien arvojen löytämiseksi. Aineistosta poistettiin ennen analyysia erittäin lyhyet ja pitkät reaktioajat, jotka ylittivät tai alittivat henkilön keskimääräisen reaktioajan yli kahdella keskihajontayksiköllä. Reaktioaikojen keskiarvo ja keskihajonta laskettiin erikseen jokaiselle koehenkilölle. Lisäksi koehenkilölle laskettiin havaintojen määrä jokaisessa kokeen osassa. Aineistosta poistettiin kolme koehenkilöä itsenäisyyden tarvetta uhkaavasta tilanteesta ja kuusi koehenkilöä läheisyyden tarvetta uhkaavasta tilanteesta liian vähäisten vastauksien perusteella.

Vanhemmuussuhteen laatu

Vanhemman ja lapsen välisen vanhemmuussuhteen laatua mitattiin kyselylomakkeella lapsen ollessa 12 kuukautta vanha. Mittarina käytettiin Parenting Stress Index (PSI)-mittarista koostettua lyhyttä muotoa (PSI/SF; Abidin, 1995), jossa on 36 osiota. Mittari koostuu kolmesta alaskaalasta: vanhemmuusstressi (12 osiota), lapsen ja vanhemman vuorovaikutus (12 osiota) ja lapsen vaikeus (12 osiota). Vanhemmuusstressialaskaala kuvaa vanhemman kokemusta omista voimavaroistaan ja stressistään vanhempana (esim. *"Olen pulassa vanhemmuuteen liittyvän vastuun kanssa"*, *"Tunnen olevani yksinäinen eikä minulla ole ystäviä"*). Vuorovaikutuksen alaskaala mittaa vanhemman kokemusta vuorovaikutuksen ja vanhemmuussuhteen emotionaalisesta laadusta lapsensa kanssa (esim. *"Minulla on hyvin usein tunne, ettei lapseni pidä minusta eikä tahdo olla lähelläni"*, *"Oletin tunteideni lastani kohtaan olevan läheisemmät ja lämpimämmät kuin ne ovat, ja tämä häiritsee minua"*). Lapsen vaikeuden alaskaala mittaa lapsen käyttäytymis- ja temperamenttipiirteitä, jotka vaikeuttavat hänen hoitamisen helppoutta tai vaikeuteen vanhemman näkökulmasta (esim. *"Lapseni*

itkee tai hermostuu herkemmin kuin useammat lapset”, ”Uusiin asioihin tottuminen on lapselleni hyvin vaikeaa ja vie kauan aikaa.”).

Vanhemmat vastasivat väittämiin viisikohtaisella asteikolla 1 (täysin samaa mieltä) – 5 (täysin eri mieltä). Osassa kysymyksistä asteikon sanallinen kuvaus erosi muista osioista, esimerkiksi 1 (en tunne olevani kovin hyvä vanhempi) – 5 (tunnen olevani erittäin hyvä vanhempi). Yksi osio oli positiivinen, ja sen vastaukset käännettiin vastakkaiseksi. Vanhempien vastaukset standardoitiin käyttämällä äitien ja isien vastausten keskiarvoja ja niistä muodostettiin yhteismuuttuja ottamalla keskiarvo vanhempien vastauksista. Kyselystä laskettiin mittarin reliabiliteettia mittaava Cronbachin alfa, joka oli $\alpha = .89$.

Post hoc -tarkasteluja ja kuvaamien piirtämistä varten vanhemmuusstressimuuttuja (PSI) jaettiin neljään luokkaan keskiarvon ja keskihajonnan avulla. Keskimmäiset ryhmät sisälsivät koehenkilöt keskiarvosta yksi keskihajonta kumpaankin suuntaan. Yli yhden keskihajonnan päässä keskiarvosta olevat arvot muodostivat äärimmäiset ryhmät. Muodostetut luokat ovat: 1) erittäin ongelmallinen vanhemmuussuhde (arvo yli yhden keskihajonnan päässä negatiiviseen suuntaan keskiarvosta) 2) keskimääräistä ongelmallisempi vanhemmuussuhde (arvo yhden keskihajonnan ja keskiarvon välillä negatiiviseen suuntaan), 3) keskimääräistä toimivampi vanhemmuussuhde (arvo keskiarvosta yhden keskihajonnan päähän positiiviseen suuntaan keskiarvosta) ja 4) hyvin toimiva vanhemmuussuhde (arvo yli yhden keskihajonnan päässä keskiarvosta positiiviseen suuntaan). Luokiteltu vanhemmuusstressimuuttuja sijoitettiin tarkasteluissa malliin koehenkilöiden väliseksi muuttujaksi.

Lapsen ahdistusoireet

Lapsen ahdistusoireita mitattiin Behavior assessment system for children (BASC)-testin vanhempien täyttämällä Parent Rating scales for children (PRS-C) osalla (Reynolds & Kamphaus, 1992). BASC PRS-C koostuu kahdestatoista alaskaalasta ja 138 osiosta, joista valittiin tutkimukseen ahdistusoireita mittaava alaskaala. Ahdistusoireita mittaava alaskaala koostuu yhdestätoista osiosta, jotka mittaavat lapsen taipumusta hermostuneisuuteen, pelokkuuteen ja huolestuneisuuteen todellisista ja kuvitelluista ongelmista (esim. ”*Lapseni murehtii sellaisia asioita, joihin ei voi vaikuttaa*” ”*Lapseni pelkää tekevänsä virheitä*”). Vanhemmat arvioivat lapsen käyttäytymistä nelipisteisellä asteikolla välillä 1 (ei ikinä) – 4 (melkein aina). Vanhempien vastauksista muodostettiin vastaustyylien kontrolloimiseksi yksi muuttuja standardoimalla äidin ja isän vastaukset käyttäen ryhmien omia keskiarvoja ja ottamalla keskiarvo vanhempien vastauksista. Ahdistusoireiden alaskaalan reliabiliteetti oli $\alpha = .87$.

Post hoc -analyysijä varten myös ahdistusoiremuuttuja jaettiin keskiarvon ja keskihajonnan mukaan neljään luokkaan 1) hyvin harvoin ahdistusoireita (arvo yli yhden keskihajonnan päässä negatiiviseen suuntaan keskiarvosta), 2) keskimääräistä harvemmin ahdistusoireita (arvo yhden keskihajonnan ja keskiarvon välillä negatiiviseen suuntaan), 3) keskimääräistä useammin ahdistusoireita (arvo keskiarvosta yhden keskihajonnan päähän keskiarvosta positiiviseen suuntaan) ja 4) hyvin usein ahdistusoireita (arvo yli yhden keskihajonnan päässä keskiarvosta positiiviseen suuntaan). Post hoc -analyysijä varten luokiteltu muuttuja sijoitettiin malliin jatkuvan ahdistusoiremuuttujan tilalle. Luokitellun vanhemmuussuhdemuuttujan ja ahdistusoiremuuttujan pienimmät ryhmät olivat kooltaan $n = 16$, mikä voidaan katsoa riittäväksi määräksi toistomittausten koeasetelmalla.

Analyysimenetelmät

Muuttujien yhteyksiä tutkittiin kolmisuuntaisella toistomittausten varianssianalyysillä. Analyysin tilastolliset edellytykset täyttyivät: käytettävien muuttujien normaalijakautuneisuutta ja vakiovariانسsisuutta tutkittiin silmämääräisesti kuvaajien avulla ja niiden todettiin noudattavan normaalijakaumaa ja vakiovariانسssioletusta. Myös sfäärisyysehto oli voimassa. Mallin monimutkaisuudesta johtuen sitä karsittiin vaiheittain. Aluksi luotiin malli, jossa kaikki vinoumamuuttujien tasot, koehenkilöiden väliset muuttujat ja kovariaatit olivat mukana. Mallista karsittiin tilastollisesti ei-merkitsevät yhteydet yksi kerrallaan, monimutkaisimmasta lähtien, kunnes jäljellejäävistä interaktioista monimutkaisin oli merkitsevä. Myös muuttujat, joilla ei ollut yhtään merkitsevää suoraa tai yhteisvaikutusta, karsittiin pois.

Ensiksi tutkittiin vanhemman stressin yhteyttä lapsen tarkkaavuuden vinoumiin. Tarkkaavuuden vinoumia tutkittiin mallissa koetilanteen (turvallinen/ uhka läheisyydelle/ uhka itsenäisyydelle), ärsykeilmeen (vihainen/iloinen) ja esitysjan (SOA) (500 ms/1250 ms) suhteen. Näiden ulottuvuuksien yhdistelmistä muodostettiin yhteensä kaksitoista vinoumamuuttujaa. Koehenkilöiden välisenä muuttujana olivat lapsen sukupuoli, hedelmöityshoitostatus sekä koeasetelman satunnaistuksen järjestys. Malliin lisättiin kovariaatiksi jatkuva vanhemmuusstressimuuttuja ja lapsen ikä. Mallista karsiutuivat kokonaan seuraavat muuttujat: lapsen ikä, hedelmöityshoitostatus ja esitysaika. Mallista poistettut ja malliin jääneet muuttujat ja interaktiot on esitetty tarkemmin liitteessä 2.

Tarkkaavuuden vinoumien yhteyttä ahdistusoireisiin tutkittiin niin ikään kolmisuuntaisella toistomittausten varianssianalyysillä. Mallissa olivat mukana tarkkaavuuden vinoumamuuttujat induktiutilanteen (turvallinen/uhka läheisyydelle/uhka itsenäisyydelle), kasvoniilmeen (vihainen/iloinen) ja esitysjan (SOA) (500 ms/1250 ms) suhteen. Koehenkilöiden välisinä muuttujina

olivat lapsen sukupuoli, hedelmöityshoitostatus sekä koeasetelman satunnaistuksen järjestys. Malliin lisättiin kovariaatiksi jatkuva ahdistusoiremuuttuja ja ikä. Mallista karsittiin tilastollisesti ei-merkitseviä yhdysvaikutuksia aikaisemmin kuvatun mukaisesti. Malliin jääneet ja siitä poistetut muuttujat ja interaktiot on esitetty liitteessä 2.

Tutkittaessa tarkkaavuuden vinoumamuuttujia toistomittausten varianssianalyysillä vinoumaa verrataan aina absoluuttiseen nollaan. Tutkittaessa ryhmien eroja post hoc -tarkasteluilla ryhmiä ei siis vertailla keskenään, vaan ryhmän keskimääräistä vinoumaa verrataan nollaan. Tämän tutkimuksen kaikissa tilastollisissa analyyseissä on käytetty merkitsevyyden raja-arvona arvoa $p = .05$.

TULOKSET

Päämuuttujien tilastollinen kuvailu

Taulukossa 2 on esitetty tutkimuksessa käytettyjen päämuuttujien tilastollisia tunnuslukuja. Vinoumamuuttujien keskiarvo vaihtelee välillä -9.01 – 8.89. Vinoumamuuttujista eniten kohti vihailmeärsykettä suuntautuivat turvallisen tilanteen vinomat 1250 ja 500 millisekunnin esitysajalla sekä läheisyyttä uhkaavan tilanteen vinouma 1250 ms esitysajalla. Eniten poispäin vihaärsykkeestä suuntautuivat vinomat itsenäisyyttä uhkaavan tilanteen 1250 ms ajalla ja poispäin iloisesta ärsykkeestä itsenäisyyttä ja läheisyyttä uhkaavissa tilanteissa 1250 ms esitysajalla sekä turvallisen tilanteen 500 ms esitysajalla.

Vanhemmuussuhde- ja ahdistusoiremuuttujat ovat standardoituja. Vanhemmuussuhdekyseleyn vastauksista puuttui tai oli puutteellisesti täytetty 19,7 % (n = 25) ja ahdistusoirekyseleyn vastauksista 18,9 % (n = 24).

TAULUKKO 2. Muuttujien otoskoot, vaihteluväli, keskiarvo, keskivirhe ja keskihajonta.

	<i>n</i>	Min	Max	M(SE)	SD	95 % CI
Vanhemmuussuhde	102	-2.36	1.51	-.01(.08)	.82	[-.17, .19]
Ahdistusoireet	103	-1.64	2.26	.01(.08)	.86	[-.15, .24]
Its/viha/1250	124	-181.25	88.60	-9.01(4.12)	45.83	[-15.98, .44]
Its/viha/500	124	-199.53	122.95	-1.38(4.48)	49.88	[-11.25, 6.92]
Its/ilo/1250	124	-210.92	118.27	-5.77(4.18)	46.55	[-11.70, 3.81]
Its/ilo/500	124	-144.17	158.80	.78(4.36)	48.54	[-5.59, 11.70]
Turv/viha/1250	127	-200.22	209.46	6.07(5.07)	57.08	[-1.41, 18.53]
Turv/viha/500	127	-114.80	150.69	8.89(4.46)	50.25	[-.93, 16.87]
Turv/ilo/1250	127	-183.54	143.60	1.61(4.22)	47.54	[-7.68, 9.98]
Turv/ilo/500	127	-129.90	135.19	-4.00(4.41)	49.75	[-14.83, 2.72]
Läh/viha/1250	121	-141.89	119.08	4.12(3.90)	42.92	[-4.14, 11.57]
Läh/viha/500	121	-196.50	108.93	-1.74(4.96)	54.53	[-11.37, 8.54]
Läh/ilo/1250	121	-156.23	173.33	-5.11(4.31)	47.41	[-14.20, 2.99]
Läh/ilo/500	121	-128.07	133.08	.90(4.14)	45.57	[-7.62, 8.61]

Vinoumamuuttujien lyhenteet: Its = uhka itsenäisyyden tarpeelle, Turv = turvallinen tilanne, Läh = uhka läheisyyden tarpeelle; ilo/viha = ärsykeilme; 1250/500 = ärsykkeen esitysaika millisekunteina.

Muuttujien korrelaatiot on esitetty taulukossa liitteenä (liite 3). Vanhemmuussuhde ja lapsen ahdistusoireet eivät korreloineet keskenään ($r = .00, p = .98$). Vanhemmuussuhteen laatu korreloi turvallisen tilanteen vihailmeiden tarkkaavaisuuteen sekä 500 ms ($r = -.20, p < .05$) että 1250 ms ($r = -.24, p < .05$) esitysajoilla. Lapsen ahdistusoireet korreloivat vihailmeen tarkkaavuuteen 1250 ms esitysajalla turvallisessa tilanteessa ($r = .20, p < .05$) ja läheisyyden uhkan tilanteissa ($r = .20, p < .05$). Ahdistusoireiden tasolla oli merkitsevä korrelaatio myös lapsen ikään ($r = .25, p < .05$) ja hedelmöityshoitostatukseen ($r = .21, p < .05$). Hedelmöityshoito ja lapsen ikä korreloivat lisäksi keskenään ($r = .26, p < .01$).

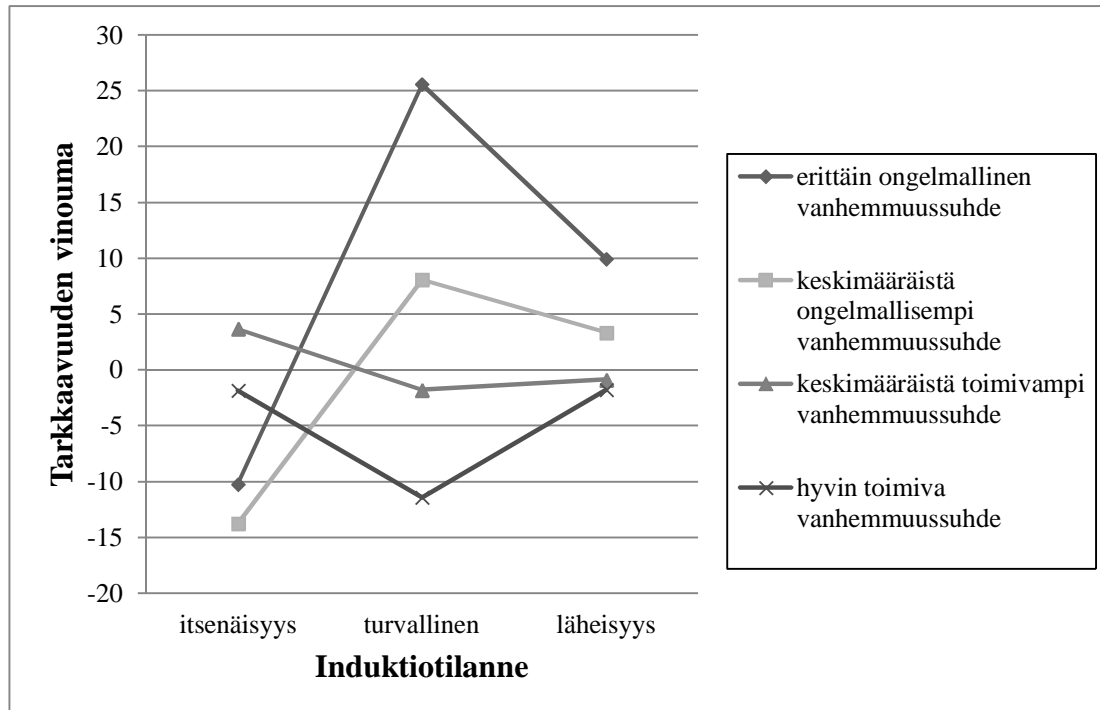
Useat tarkkaavuuden vinoumamuuttujat korreloivat keskenään. Korrelaatioista ei ole löydetävissä kaavaa, vaan eri ärsykeilmeiden, esitysaikojen ja koetilanteiden vinoumat korreloivat hajanaisesti keskenään. Kontrollimuuttujista dot probe -kokeen satunnaistamisjärjestys ei korreloinut minäkään muuttujan kanssa, mutta lapsen sukupuoli sen sijaan korreloi merkitsevästi turvallisen tilanteen iloilmeen tarkkaavuuden vinoumien kanssa 1250 millisekunnin esitysajalla ($r = -.18, p < .05$).

Vanhemmuussuhteen laadun yhteys tarkkaavuuden vinoumiin

Aluksi tarkasteltiin, miten varhaisen vanhemmuussuhteen vaikutus lapsen tunteidensäätelyyn ilmenee lapsen tarkkaavuuden vinoumissa (TK1). Vanhemmuussuhteen ja induktiotilanteen yhdysvaikutuksen havaittiin olevan merkitsevästi yhteydessä tarkkaavuuden vinoumiin ($F(2, 184) = 5.31, p = .006$). Myös kolmesuuntainen yhdysvaikutus vanhemmuussuhteen, induktiotilanteen ja ärsykeilmeen välillä oli merkitsevästi yhteydessä tarkkaavuuden kohdistumiseen ($F(2, 184) = 3.93, p = .021$). Merkitseväksi nousi myös satunnaistamisjärjestyksen ja esitysajan yhdysvaikutus ($F(1, 92) = 4.72, p = .032$). Seuraavaksi analyysi jaettiin suorittamalla varianssianalyysi erikseen viha- ja iloilmemuuttujille eri ärsykeilmeiden interaktioiden tarkemmaksi selvittämiseksi.

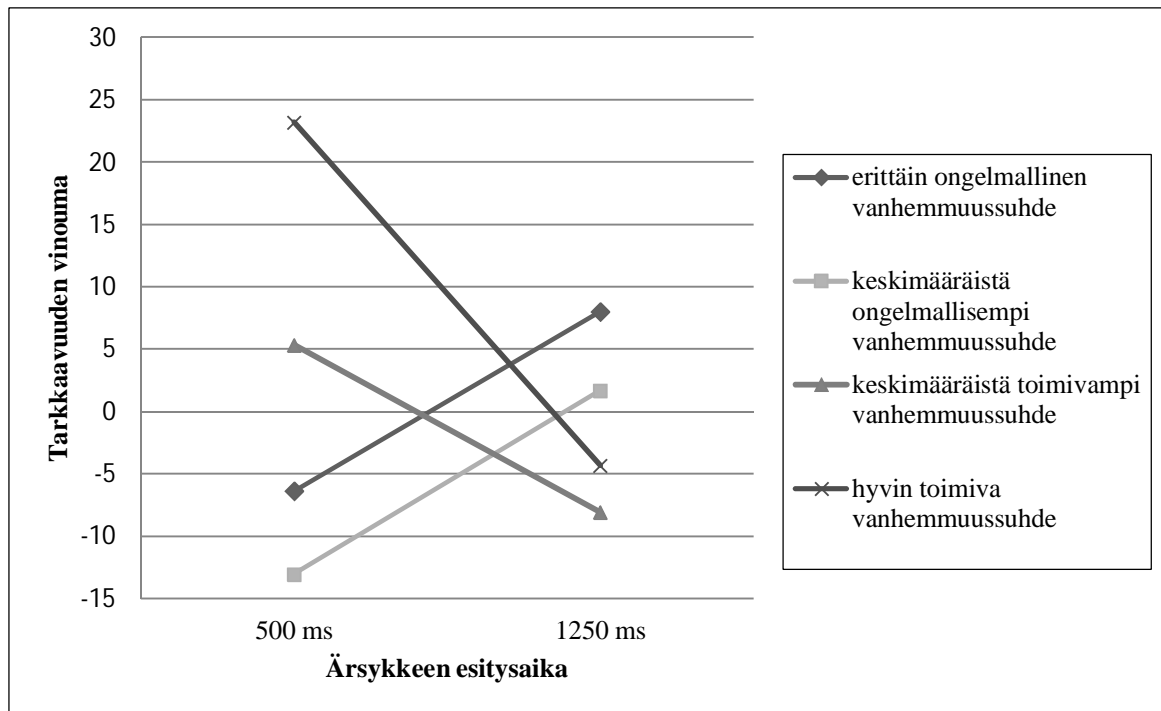
Ensimmäisen hypoteesin (H1) mukaan heikko vanhemmuussuhde lisää tarvetta kompensatiostrategioiden käyttöön, mikä ilmenee tarkkaavuuden ylivalppaana kohdistumisena vihailmeeseen tai vihailmeen välttämisenä. Hypoteesi sai tukea tutkittaessa tarkkaavuuden vinoumia vihaisten kasvonilmeiden suhteen (kuvio 3). Vanhemmuussuhteen laadun ja koetilanteen yhdysvaikutus oli merkitsevästi yhteydessä vihailmeeseen liittyviin tarkkaavuuden vinoumiin ($F(2, 190) = 7.53, p = .001$). Post hoc -testeissä havaittiin hypoteesin mukaisesti, että ongelmallinen suhde vanhempaan oli yhteydessä lapsen tarkkaavuuden ylivalppauteen: erittäin ongelmallisen vanhemmuussuhteen lapsilla havaittiin vinouma kohti vihailmetta toimivaa vuorovaikutusta kuvaavassa turvallisessa tilanteessa (ka = 25.60; 95 %:n luottamusväli [7.85, 43.35]). Myös vihaisen ilmeen välttämistä ha-

vaittiin: keskiarvoa ongelmallisemman vanhemmuussuhteen lapset kohdistivat tarkkaavuutensa pois päin vihaärsykkeestä itsenäisyyden tarvetta uhkaavassa tilanteessa ($ka = -13.73$; 95 %:n luottamusväli $[-25.56, -1.90]$). Muut tarkastelut eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

KUVIO 3. Vanhemmuussuhteen laadun ja induktiotilanteiden yhteisvaikutus tarkkaavuuden vinoumiin.

Seuraavaksi analyysi tehtiin ottamalla mukaan vain iloiset kasvoärsykemuuttajat. Analyysien mukaan vanhemmuussuhteella ei ollut merkitseviä yhteyksiä iloiseen ilmeisiin liittyviin tarkkaavuuden vinoumiin: tilanteen ja vanhemmuussuhteen yhdysvaikutus jäi ei-merkitseväksi ($F(2, 188) = 1.08$, $p = .34$) samoin kuin ärsykkeen esitysajan ja vanhemmuussuhteen ($F(2, 19) = .78$, $p = .38$). Vanhemmuussuhteen laadun, induktiotilanteen ja ärsykkeen esitysajan yhdysvaikutus kuitenkin lähestyi tilastollisesti merkitsevää ($F(2, 188) = 2.98$, $p = .053$). Post hoc -analyysien mukaan interaktio selittyy keskimääräistä ongelmallisemman vanhemmuussuhdeluokan iloisia kasvoja välttävää vinoumasta turvallisessa tilanteessa 500 millisekunnin esitysajalla ($ka = -20.30$; 95 %:n luottamusväli $[-36.61, -4.00]$) (kuvio 4).

KUVIO 4. Vanhemmuussuhteen ja ärsykkeen esitysaajan interaktio iloilmeiden suhteen turvallisessa tilanteessa.

Toisen hypoteesin (H2) mukaan sensitiivinen vanhemmuussuhde on yhteydessä siihen, että lapsella ei ole tarkkaavuuden vinoumia. Hypoteesin mukaisesti kummassakaan keskiarvoa paremman vanhemmuussuhteen ryhmässä lapsilla ei esiintynyt merkitseviä vihakasvoin liittyviä tarkkaavuuden vinoumia post hoc -analyysien perusteella. Toimivan vanhemmuussuhteen ryhmien lapset eivät orientoituneet myöskään kohti iloista ilmettä missään tilanteessa ($F(2,188) = 1.08, p = .34$) eikä ärsykkeiden eri esitysajoilla ($F(1, 94) = .81, p = .37$).

Uhkainduktion vaikutus tarkkaavuuden vinoumiin

Seuraavaksi tarkasteltiin miten kokeellisesti herätetyt uhkat läheisyyden ja itsenäisyyden ydintarpeille vaikuttavat tarkkaavuuden vinoumiin (TK2). Kolmas hypoteesi (H3) ennusti uhkainduktion aktivoivan kompensatiomekanismit lapsilla, joilla on ongelmallinen vanhemmuussuhde ja vinouttavan lasten tarkkaavuutta lisäämällä ylivalppautta vihailmeelle tai vaihtoehtoisesti vihailmeen välttämistä erityisesti ydintarpeita uhkaavissa tilanteissa. Hypoteesin H3 mukaisesti uhkainduktio oli yhteydessä tarkkaavuuden vinoumaan itsenäisyyttä uhkaavassa epäonnistumistilanteessa keskimääräistä ongelmallisemman vanhemmuussuhteen ryhmässä ($ka = -13.73$; 95 %:n luottamusväli

[-25.56, -1.90]). Sen sijaan hypoteesin vastaisesti läheisyyden tarvetta uhkaavassa hylkäämistilanteessa ei esiintynyt tilastollisesti merkitseviä vinoumia.

Neljäs hypoteesi (H4) ennusti uhkainduktion päinvastoin tukahduttavan tarkkaavuuden vinoumat lapsilla, joilla on ongelmallinen vanhemmuussuhde, sen sijaan vinoumia esiintyy turvallisessa tilanteessa. Neljättä hypoteesia (H4) tuki ongelmallisimman vanhemmuussuhderyhmän lasten vinouma kohti uhkaa turvallisessa tilanteessa ($ka = 25.60$; 95 %:n luottamusväli [7.85, 43.35]).

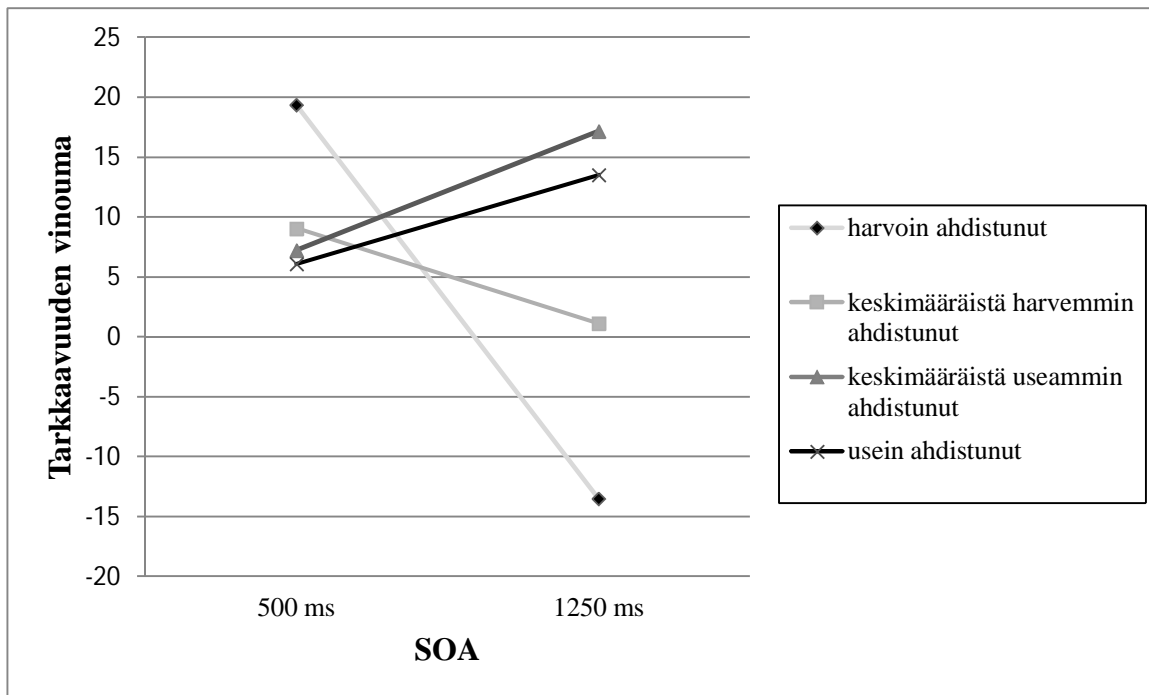
Ahdistusoireiden yhteys tarkkaavuuden vinoumiin

Lopuksi tarkasteltiin, ovatko tarkkaavuuden vinoumat yhteydessä lapsen ahdistusoireisiin (TK3). Ahdistusoireiden yhteyttä tarkkaavuuden vinoumiin tarkasteltiin niin ikään kolmisuuntaisella toistomittauksen varianssianalyysillä. Merkitseviä interaktioita oli kaksi: ärsykeilme, esitysaika ja vanhempien arvioima ahdistusoireiden taso olivat yhteydessä tarkkaavuuden vinoumiin ($F(1, 86)=7.53$, $p=.007$). Myös tilanteen, ajan ja lapsen sukupuolen yhdysvaikutus oli yhteydessä vinoumiin ($F(2, 86) = 3.66$, $p=.028$).

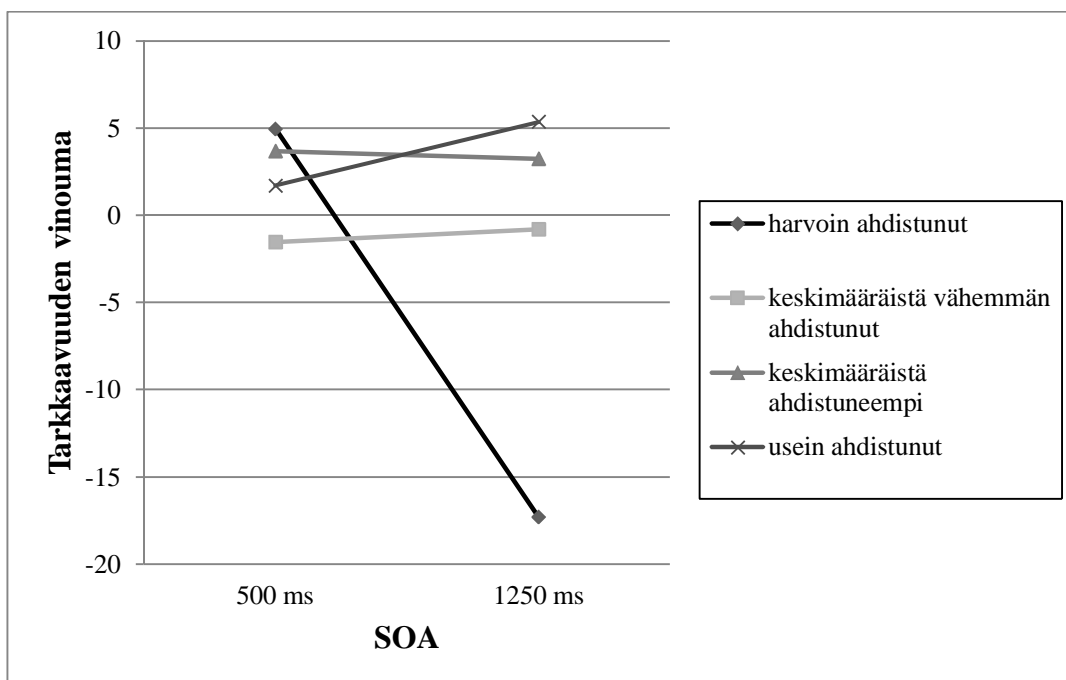
Analyysit suoritettiin uudestaan tarkastellen pelkkiä vihailmeiden vinoumamuuttujia. Analyysi ajettiin erikseen jokaiselle koeasetelman tilanteelle. Turvallisessa tilanteessa ahdistusoireiden tasolla ja ärsykeen esitysaajalla oli merkitsevä yhdysvaikutus tarkkaavuuden vinoumaan ($F(1, 100) = 7.99$, $p < .01$) (kuvio 5). Keskimääräistä useammin ahdistuneiden ryhmässä lapset katsoivat vihakasvoihin pidemmällä ärsykeen esitysaajalla ($ka = 17.19$, 95 %:n luottamusväli [0.20, 34.17]). Tulos tukee hypoteesia H5, joka ennusti ylivalppauden uhkaärsykeille olevan yhteydessä ahdistusoireiden korkeaan tasoon. Itsenäisyyden tai läheisyyden tarvetta uhkaavissa tilanteissa ei löytynyt merkitseviä yhteyksiä.

Esitysaajalla ja ahdistusoireiden tasolla havaittiin merkitsevä yhdysvaikutus vihailmeeseen liittyviin tarkkaavuuden vinoumiin ($F(1, 172) = 4.73$, $p = .032$) (kuvio 6). Post hoc -vertailut tulkittiin luokitellun ahdistusoiremuuttujan avulla. Interaktion havaittiin johtuvan matalimman ahdistusoireluokan vihakasvojen välttämisestä pidemmällä (1250 ms) esitysaajalla ($ka = -17.27$; 95 %:n luottamusväli [-30.25, -4.28]). Tulos tukee hypoteesia H6, jonka mukaan uhkaärsykeen välttäminen ei lisää ahdistustasoa.

Ahdistusmuuttujan yhteyksiä iloilmeiden havaitsemisen vinoumiin tutkittiin, mutta merkitseviä interaktioita ei löytynyt. Tämä tukee oletusta, että ahdistukselle erityinen ärsyke on uhkaava vihailme.

KUVIO 5. Ahdistusoireiden ja ärsykkeen esitysajan yhteisvaikutus tarkkaavuuden vinoumiin turvallisessa tilanteessa.

KUVIO 6. Ahdistusoireiden ja ärsykkeen esitysajan yhteisvaikutus vihakasvojen tarkkaavuuden vinoumiin.

POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten varhaisen vanhemmuussuhteen vaikutus lapsen tunteidensäätelyyn ilmenee lapsen tarkkaavuuden vinoumissa 9–11-vuotiaana. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita erityisesti siitä, miten kokeellisesti herätetty uhka läheisyyden ja itsenäisyyden ydintarpeille vaikuttaa tarkkaavuuden vinoumiin. Kiinnostuksenkohteena oli myös selvittää tarkkaavuuden vinoumien yhteyttä lasten ahdistusoireisiin.

Ongelmallinen vanhemmuussuhde on yhteydessä tarkkaavuuden vinoumiin

Ongelmallinen varhainen vanhemmuussuhde oli odotetusti yhteydessä lasten tarkkaavuuden vinoumiin. Lapsilla, joiden suhde vanhempaan oli erittäin ongelmallinen, havaittiin tarkkaavuuden vinouma kohti vihaista ilmettä turvallista vuorovaikutusta kuvaavassa tilanteessa. Lapset, joiden varhainen vanhemmuussuhde oli keskimääräistä ongelmallisempi, välttivät vihaista ilmettä tilanteessa, jossa heidän itsenäisyyden tarpeensa tuli uhatuksi.

Ongelmallisen vanhemmuussuhteen yhteys uhkaan kohdistuvaan tarkkaavuuden vinoumaan on linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa. Ongelmallisimman vanhemmuussuhteen ryhmän lasten ylivalppaus vihailmeelle turvallista vuorovaikutusta kuvaavassa tilanteessa voidaan tulkita Cassidyn ja Kobakin (1988) kuvaamaksi hyperaktivaatiostrategiaksi: lapsi pyrkii tilanteessa tyydyttämään täyttämättömän läheisyyden tarpeensa vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa, mutta on samalla ylivalpas hylkäämisen merkeille (Mikulincer ym. 2003). Vaikka turvallinen tilanne ei suoraan uhannut lapsen läheisyyden tarpeen täyttymistä, vuorovaikutustilanteen kuvaaminen voi tästä huolimatta tuoda esiin lapsen vanhemmuussuhteeseen liittyviä negatiivisia työmalleja: Shaverin ja Mikulincerin (2002) mukaan hyperaktivaatiostrategiaa käyttävillä yksilöillä on taipumus havaita uhkia lähes kaikissa vuorovaikutustilanteissa ja kiintymykseen liittyvät huolet ovat aktivoituneena myös, kun ulkoisia uhkia ei ole (Mikulincer, Birnbaum, Woddis, & Nachmias, 2000).

Tarkkaavuuden vinoutumista vihailmettä kohti turvallisessa tilanteessa voidaan perustella myös turvattomien kiintymystyyppien tarkkaavuuden kohdistumisesta saadulla tutkimustiedolla. Niedenthal ym. (2002) löysivät omassa tutkimuksessaan viitteitä siitä, että turvaton kiintymys yleisesti olisi yleisesti yhteydessä emotionaalisten kasvokuvien ylivalppaaseen havaitsemiseen. Tutkijoiden mukaan sekä ristiriitaisen että välttelevän kiintymystyyppien lasten voidaan odottaa olevan aluksi ylivalppaita sosiaalisen ympäristön prosessoinnille, jotta kiintymyssysteemin säätely ylipäättään aktivoituisi (Niedenthal ym., 2002). Tämä tarkoittaa, että pelkkä turvallisen tilanteen sosiaali-

nen luonne voisi aiheuttaa ongelmallisessa vanhemmuussuhteessa kasvaneille lapsille tarpeen tarkkailla sosiaalista ympäristöä kaikkien emotionaalisten merkkien varalta. Tilanteessa ei kuitenkaan havaittu iloisin ilmeisiin kohdistuvia vinoumia, joten tulokset eivät tältä osin ole linjassa keskenään.

Ylivalppaudessa voi olla kysymys myös ristiriitojen ennakoinnista. Ongelmallisessa vanhemmuussuhteessa lapsen ja vanhemman välinen turvallinen vuorovaikutus on harvinaista, ja lapsi on voinut oppia sen aikana ennakoimaan vuorovaikutuksen ristiriitoja. Tätä teoriaa tukee Magain (1999) näkemys, jonka mukaan lapsen ja vanhemman negatiiviset emotionaaliset työmallit perustuvat faktisesti negatiivisempaan vuorovaikutushistoriaan kuin toimivassa vanhemmuussuhteessa. Tällöin lapsen työmallien mukaan turvallinen, toimiva vuorovaikutus on poikkeustila, jonka päätymisestä kertovia merkkejä on syytä tarkkailla. Esimerkiksi väkivaltaisessa perheympäristössä selviämisen kannalta ylivalppaus uhkainformaatiota kohtaan voi olla hyödyllistä (Pollak & Sinha, 2002), vaikkakin toimia epäfunktionaalisesti pidemmällä aikavälillä. Ristiriitojen ennakoiminen on tällöin ympäristöön nähden adaptiivinen vinouma, joka mahdollistaa vetäytymisen vaarallisesta ja lapsen heikon tunteidensäätelykyvyn ylittävästä ristiriitatilanteesta.

Toisaalta voidaan esittää, että vinouma ilmenee turvalliseksi rakennetussa tilanteessa, koska lapsi ei nimenomaan ennakoivista kanssakäymistä. On mahdollista, että lapsen kompensatiostrategiat eivät aktivoidu turvallisessa tilanteessa, jossa uhkaa ydintarpeille ei esiinny, eikä epämiellyttäviä tunteita ennaltaehkäisevää deaktivaatiota niin ollen synny. Tällöin negatiivinen ilme on tilanteessa yllättävä ärsyke, ja deaktivoivien kompensatiokeinojen ollessa epäaktiivisina ylivalpas uhkaärsykkeen havaitseminen lyö läpi. Tilanteessa ei kuitenkaan havaita Derakshanin ym. (2007) esittämän mukaista ylivalppaus-välttämis-reaktiota, jossa alkuperäistä uhkaa kohdistuvaa tarkkaavuuden vinoumaa seuraa uhkaärsykkeen välttäminen. Jo havaitun uhkan kokemuksesta ei seuraa epämiellyttäviä tunteita tukahduttavaa deaktivoivaa strategiaa, vaikka uhkaärsykkeeseen kohdistuvan vinouman odottaisi luovan tarpeen tälle (Shaver & Mikulincer 2002). Tulos voidaan tulkita niin, että tämän tutkimuksen aineistossa samat lapset eivät näyttäisi käyttävän sekä hyperaktiivisia että deaktiivisia strategioita, vaan strategiat ovat toisilleen vastakohtaisia kaksinapaisten persoonallisuuden teorioiden mukaisesti. Välttämisinvinouman puuttumiseen voi olla muitakin syitä: tilannetta leimaava yhdessä tekeminen ja sosiaalisuus ovat tärkeämpiä teemoja hyperaktiivisstrategian kuin deaktiivisstrategian kannalta. Deaktiivisstrategia ja välttelevä kiintymys ovat yhteydessä matalaan intiimiyden ja emotionaalisen osallistumisen tasoon läheisissä ihmissuhteissa (Dozier, & Kobak, 1992). On siis mahdollista, ettei vanhemman kanssa mukavan ja sopivan jännittävän yhdessäolon kuvaus yhdisty deaktiivisstrategialle tyypillisiin uhkatekijöihin, kuten epäonnistumiseen tai haavoittuvuuden kokemuksiin.

On myös mahdollista, että turvallisen tilanteen uhkaan suuntautuva vinouma olisi seurausta tutkimuksen koeasetelmasta. Tutkimuksessa koetilanteet esitettiin siinä järjestyksessä, että turvallinen tilanne on aina keskimmäisenä, mikä tarkoittaa, että lapsi on käynyt läpi ydintarvetta uhkaavan tehtävän ennen turvallista tilannetta. Koeasetelma on pyritty tekemään sellaiseksi, että tilanteiden välisen tauon aikana lapsi voi palautua uhkaavasta tilanteesta. Mikulincer ym. (2003) kuitenkin viittaavat tuloksiin, joiden mukaan hyperaktivoivalle strategialle on tyypillistä uhkaan liittyvien ajatusten ruminaatio, negatiivisen emotion automaattinen leviäminen ja negatiivisen kognitioiden tehostunut prosessointi. Tämä teoria sai tukea Peregin (2001) tutkimuksessa, jonka havaintojen mukaan hyperaktivoiva strategia vinoutti kiintymyssuhteeseen liittyviä havaintoja, vaikka kiintymyksen kohde ei ollut alkuperäinen negatiivisen tunteen lähde. On siis teoreettisesti mahdollista, että ensimmäisen uhkaavan koetilanteen herättämät negatiiviset tunteet voisivat hyperaktivaatiostrategian ohjaamana vaikuttaa edelleen sitä seuraavan turvallisen tilanteen tarkkaavuuden suuntautumiseen. Tätä ei kuitenkaan tutkimustulosten valossa voida varmistaa.

Toinen aineistossa havaittu vinouma esiintyi itsenäisyyttä uhkaavassa tilanteessa, jossa keskimääräistä ongelmallisemman vanhemmuussuhteen ryhmän lapset välttivät vihaista ilmettä. Vinouma noudattaa yli-itseenäiseen persoonallisuuteen liitettyä deaktivaatiostrategiaa, jossa vihjeet omasta heikosta pystyvyydestä ja epätäydellisyydestä pyritään sulkemaan pois tietoisuudesta (Ingram, ym. 2004; Shaver & Mikulincer, 2002). Deaktivaatiostrategiaa käyttävät yli-itseenäiset yksilöt ovat vahvasti suuntautuneita itsenäisyyteen ja henkilökohtaisiin saavutuksiin (Beck, 1983), joten vinouman ilmeneminen juuri itsenäisyyden ydintarvetta uhkaavassa tilanteessa sopii hyvin teoriaan. Itsenäisyyttä uhkaavassa tilanteessa ei havaittu ylivalppautta negatiivisille ärsykeille, mikä on linjassa sen kanssa, että itsenäisyyttä korostava persoonallisuus perustuu ensisijaisesti ärsykkeiden välttämiseen ja tunnekokemusten tukahduttamiseen.

Ennakko-odotusten vastaisesti läheisyyden tarvetta uhkaavassa tilanteessa ei havaittu tarkkaavuuden vinoumia. Teorian ja aikaisempien tutkimustulosten mukaan läheisyyden tarvetta uhkaavaan hylkäämistilanteessa olisi ollut odotettavissa hyperaktivaatiostrategian mukainen uhkaärsykeeseen kohdistuva vinouma. On epäselvää, miksi vinoumaa ei esiinny. Tulos on ristiriidassa Peregin (2001) tulosten kanssa, joiden mukaan ristiriitaisesti kiintyneillä henkilöillä ilmenee tilanteen mukainen kognitiomalli eli herää negatiivisia muistoja ja attribuutioita negatiivisen mielialainduktion jälkeen: läheisyyttä uhkaavan tilanteen pitäisi nostaa lapsen valmiutta palauttaa tunteiden säätely kompensatiostrategioiden avulla (Bowlby, 1973; Mikulincer & Shaver, 2003).

Mahdollisia syitä vinoumien esiintymättömyyteen on useita. Hyperaktivaatiostrategiaa käyttävät lapset pyrkivät täyttämään tyydyttämättömän läheisyyden ydintarpeen tavoittelemalla vanhem-

man läheisyyttä yhä voimakkaammin (Shaver, & Hazan, 1993). Mikulincerin ym. (2003) mukaan hyperaktivaatio on kuitenkin mahdollista vain, jos läheisyyden tavoittelemisen koetaan mahdollisena vaihtoehtona. Tarinat ovat voineet olla epäonnistuneita hylkäämispelkojen indusoinnin suhteen: on mahdollista, että emotionaalista hylkäämistä kuvaavat induktiotarinat ovat rajanneet läheisyyden saavuttamisen mahdollisuuden pois lasten työmalleista.

Mahdollinen syy voi liittyä myös tutkittavien sekundaarisiin strategioihin: teoriassa on mahdollista, että aineistossa on enemmän yli-itsenäisiksi luokiteltavia lapsia, joiden vinoumat eivät aktiivoidu läheisyyden tarpeeseen liittyvistä uhkaärsykkeistä. Peregin (2001) ja Ingramin ym. (2004) tutkimusten mukaan välttelevästi kiintyneillä ei esiinny merkitsevää eroa muistamisessa tai attribuutioissa negatiivisten ja neutraalien induktiutilanteiden välillä. Johtuen deaktivaatiostrategian tunteiden ja kognitioiden välisiä yhteyksiä heikentävästä vaikutuksesta uhkaava priming ei siis aiheuta negatiivisen emotionin leviämistä tiedonkäsittelyssä, toisin kuin hyperaktivaatiostrategiassa. Toisaalta tilanteessa ei havaittu myöskään negatiivisen ärsykkeen välttämistä, mikä olisi ollut odotettavissa deaktivaatiostrategiaa käyttävien yli-itsenäisten lasten ollessa kyseessä. Vaikka läheisyyden tavoittelemisen ei ole yli-itsenäisille henkilöille ensisijaista, deaktivaatiostrategiaan liittyy tutkimusten mukaan kiintymyshenkilöihin liittyvien representaatioiden välttäminen erossaolon (tai kuten tässä tilanteessa hylkäämisen) jälkeen (Mikulincer, Gillath, & Shaver, 2002).

Keskimääräistä toimivammassa vanhemmuussuhteessa kasvaneilla lapsilla ei havaittu tarkkaavuuden vinoumia vihailmeiden suhteen, mikä oli odotettu tulos aikaisemman tutkimuksen pohjalta. Vinoumien puuttuminen toimivan vanhemmuussuhteen ryhmiltä tukee näkemystä toimivan vanhemmuussuhteen ja toimivan tunteidensäätelyn yhteydestä. Toimivassa, sensitiivisessä suhteessa vanhempaan lapsen tunteidensäätely perustuu toimivalle yhteistyölle vanhemman kanssa, eikä vaadi emotionien vääristämistä kompensatiokeinoin (Mikulincer ym., 2003). Toimivassa vanhemmuussuhteessa lasten ydintarpeet ovat tyydyttyneet tarvittavissa määrin, eivätkä niitä uhkaavat induktiot herätä tarvetta kompensoida uhkaa tarkkaavuutta vinouttamalla. Tämä viittaa turvallisuuspohjaisten tunteidensäätelystrategioiden toimimiseen: negatiivisen emotionit eivät leviä tiedonkäsittelyssä, vaan tunteidensäätely saavuttaa tärkeimmän ja ensisijaisen tavoitteensa, stressin helpottumisen (Mikulincer ym., 2003).

Joissakin aikaisemmissa tutkimuksesta henkilöiltä, joiden tunteidensäätely on toimivaa, on löydetty vinouma kohti positiivista tiedonkäsittelyä (DeWall ym., 2011). Tässä tutkimuksessa toimivan vanhemmuussuhteen ryhmillä ei havaittu sellaista. Tältä osin tulokset eivät tue Peregin (2001) havaintoja. Peregin (2001) tutkimuksessa turvallisesti kiintyneillä ilmeni tilanteeseen nähden

ristiriitainen kognitiomalli: heillä palautui negatiivisen mielialainduktion jälkeen enemmän positiivisia muistoja ja attribuutioita kuin neutraalin induktion jälkeen.

Positiiviset ärsykkeet eivät tämän tutkimuksen valossa tuo esiin vanhemmuuden laadun erilaisia vaikutuksia tunteidensäätelylle. On mahdollista, että käytetyt läheisyyden ja itsenäisyyden tarpeita uhkaavat tilanteet, joiden oli tarkoitus herätellä negatiivisia tuntemuksia, eivät luonteensa vuoksi herätä reaktioita tilanteen kanssa ristiriitaisen iloisin ilmeen kanssa. On myös mahdollista, että iloinen ilme on vihailmettä neutraalimpi ärsyke, joka ei uhkaa tunteidensäätelyä eikä siksi vaadi myöskään tunnekokemuksen muuntamista vinouttamalla tarkkaavuutta.

Kokeellisesti herätetty uhka vaikuttaa tarkkaavuuden vinoumiin

Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli tutkia, miten kokeellisesti herätetty uhka läheisyyden ja itsenäisyyden ydintarpeille vaikuttaa tarkkaavuuden vinoumiin. Kuten Waters, Rodriguez ja Ridgeway (1998) ovat todenneet, kiintymykseen liittyvät induktiotarinat näyttävät olevan hedelmällisiä lähestymistapoja kiintymystyömallien ja niiden rakentumismekanismien paljastamiseen. Edellä esitetyt tarkkaavuuden vinoumien erot eri tilanteissa tukevat ydintarpeisiin ja niiden kompensointiin nojaavaa teoriaa: vinouma ei ole lasten yleinen reagointimalli, vaan ilmenee eri tavoin eri tilanteissa lapsilla, joiden ydintarpeiden tyydyttyminen on puutteellista. Myös tarkkaavuuden vinoumien ahdistusoireiden tasoon liittyvät erot eri tilanteissa tukevat samaa päätelmää: induktiotarinat onnistuivat tehtävässään ja aktivoivat erilaisia emotionaalisia kompensatiokeinoja.

Tarkkaavuuden vinoumien suunta vaihtelee ahdistustason mukaisesti

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä haluttiin selvittää, ovatko tarkkaavuuden vinoumat yhteydessä lapsen ahdistusoireisiin. Tutkimustulosten mukaan ahdistusoireiden taso oli yhteydessä vihailmeisiin kohdistuviin tarkkaavuuden vinoumiin. Odotusten mukainen yhteys tuli esiin turvallisen vuorovaikutuksen tilanteessa, jossa keskimääräistä ahdistuneemmat lapset olivat pitkällä esitysajalla ylivalppaita vihaiselle kasvonilmeelle. Matalan ahdistusoiretason havaittiin puolestaan olevan yhteydessä vihailmeen välttämiseen pitkällä ärsykeenesitysajalla. Löydös on linjassa oletukseen, että uhkaärsykkeen välttäminen ei lisää ahdistustasoa.

Yhteys tarkkaavuuden vinoumien ja ahdistusoireiden välillä on toistettu suuressa määrässä tutkimuksia (Bar-Haim ym., 2007). Tämän tutkimuksen mukaan ylivalppaus vihailmeelle ei kuitenkaan ole ahdistuneen lapsen yleistynyt toimintatapa, vaan yhteydessä tilanteen kontekstiin. Uhkaan

kohdistuvan vinouman ilmeneminen ainoastaan turvallista vuorovaikutusta kuvaavassa induktiolianteessa on mielenkiintoinen löydös. Tulos vertautuu Helfinsteinin ym. (2008) tutkimustulokseen, jossa ennen dot probe -koetta esitetyn neutraalin priming-ärsykkeen jälkeen ahdistushäiriöisten tarkkaavuus kohdistui uhkaavaan ärsykkeeseen. Ahdistushäiriöisillä on taipumus tulkita epäselvät tilanteet negatiivisiksi (Bar-Haim ym., 2007), joten Helfinstein ym. (2008) tulkitsivat tulostaan aikaisemman tutkimuksen mukaan niin, että ahdistuneet ovat saattaneet tulkita neutraalin priming-ärsykkeen negatiiviseksi. Tässä tutkimuksessa turvallisessa tilanteessa esiintyneen tarkkaavuuden vinouman perusteella ahdistusoireista kärsivät lapset voisivat tulkita uhkaavaksi myös positiivisen tilanteen.

Tarkkaavuuden vinouman esiintyminen ainoastaan pitkällä ärsykkeen esitysajalla viittaisi siihen, että vinouman syntymiseen ovat yhteydessä tunteidensäätelyn tietoinen taso. Kyse ei siis ole automaattisesta orientoitumisesta uhkaan, vaan kenties tietoisten vanhemmuussuhteeseen liittyvien työmallien aktivoitumisesta. Tarkkaavuuden vinoumia kohti uhkaärsykeitä ei kuitenkaan esiintynyt ydintarpeita uhkaavissa tilanteissa. Tämä tulos toistaa Helfinsteinin ym. (2008) tutkimustuloksen, jossa ennen koetta esitetty uhkaava ärsyke ehkäisi uhkaan kohdistuvan vinouman ilmenemisen ahdistuneilla. Helfinstein ym. (2008) arvelevat, että heidän tutkimuksessaan sanallinen uhkaärsyke olisi voinut nostaa uhkaärsykkeiden havaitsemisen kynnystä ja sen myötä heikentää myöhempää uhkaavien kasvoärsykkeiden prosessointia. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan myös pidempi tarinamuotoinen induktio voi muuntaa uhkan havaitsemisen prosesseja niin, että uhkaan orientoituminen estyy.

Helfinsteinin ym. (2008) tutkimuksessa ei-ahdistuneiden verrokkien käyttäytyminen oli päinvastaista ahdistuneisiin koehenkilöihin nähden: neutraalia ärsykettä ei seurannut uhkavinouma, mutta vastaavasti uhkaärsykettä seurasi uhkavinouma. Myöskään tässä tutkimuksessa turvallisessa tilanteessa ei esiintynyt vinoumia matalasti ahdistuneilla. Sen sijaan uhkainduktiota seuraavaa uhkavinomatulosta tämä tutkimus ei toistanut: matalan ahdistustason lapset eivät orientoituneet uhkaärsykeitä kohti ydintarpeita myöskään uhkaavissa induktiolianteissa. Tutkimus toistaa siis meta-analyysissä vahvaa tukea saaneen tuloksen, jonka mukaan ei-ahdistuneilla henkilöillä ei ole uhkaärsykeisiin kohdistuvia tarkkaavuuden vinoumia (Bar-Haim ym., 2007).

Tutkimuksessa nousi kuitenkin esiin lapsen matalaan ahdistustasoon yhteydessä oleva tarkkaavuuden vinouma: matalasti ahdistuneiden lasten havaittiin välttävän vihailmettä ärsykkeen pitkällä esitysajalla. Vinouma näyttäisi olevan yhteydessä toimivaan tunteidensääteelyyn ja se voidaan tulkita mielenterveyttä suojaavaksi. Tulos on linjassa Vasey ym. (1995) tulosten kanssa, joiden mukaan matala ahdistustaso on yhteydessä uhkainformaation välttämiseen. Koska välttäminen ei ollut yh-

teydessä vanhempien arvioon korkeasta ahdistustasosta, havaittu välttämismisvinouma on erotettavissa deaktivoivasta tunteidensäätelytyylistä, jossa subjektiivinen ahdistuksen kokemus on hyvin matala, mutta käyttäytymistyyli viittaa korkeaan ahdistukseen (Derakshan, ym. 2007). Tutkimuksessa ei myöskään löytynyt viitteitä tarkkaavuuden suunnan vaihtelemisesta ylivalppaudesta välttämiseen eri esitysajoilla, joka on osassa tutkimuksesta liitetty ahdistushäiriöisten repressiiviseen tiedonkäsittelyyn (Derakshan, ym. 2007).

Lasten tarkkaavuuden toimintojen kypsyttömyydestä johtuva yleinen vinouma kohti uhkaa ei myöskään saanut tukea tässä tutkimuksessa (Kindt & van den Haut, 2001). Näyttäisi siis siltä, että 9–11-vuotiaiden lasten tarkkaavuudensäätelyssä on jo havaittavissa eroja matalasti ja korkeasti ahdistuneiden välillä.

Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset sekä jatkotutkimuksen tarpeita

Tutkimuksen tärkeimpänä saavutuksena voidaan mainita merkittävien tutkimusalojen integroiminen ja arvokkaan uuden tiedon tuominen tarkkaavuuden vinoumien taustatekijöistä ja seurauksista keskilapsuudessa. Tutkimuksen anti on tärkeä, koska keskilapsuuden tunteidensäätelystä ja erityisesti sen suhteesta vanhemmuussuhteeseen on hyvin vähän tutkimustietoa. Emotionaalisen kehityksen tutkimuksen puute on yllättävää, varsinkin sen ollessa hyvin tiukasti yhteydessä laajasti tutkittuun kiintymyssuhteeseen (Kerns, 2008). Tutkimuksen piirissä on esitetty toive erityisesti turvattoman kiintymyssuhteen tutkimisesta yhteydessä eroaviin emotionaalisiin profiileihin (Kerns, 2008), mihin tämän tutkimuksen tulokset antavat suuntaa-antavia vastauksia. Myös tarkkaavuuden vinoumien tutkimuskentällä on peräänkuulutettu laajempaa, kehityksellistä tutkimusta. Tarkkaavuuden vinoumien ja ahdistushäiriöiden yhteys on tutkimuksessa laajasti todistettu, eikä yhteyden yksinkertaisella tutkimisella ole juuri annettavaa (Bar-Haim ym., 2007). Erityisesti ahdistuneiden ja ei-ahdistuneiden lasten tarkkaavuuden vinoumista on kuitenkin vielä puutteellista ja ristiriitaista tietoa. Erityisesti kaivattaisiin pitkittäistutkimuksia, jotka selvittävät tarkkaavuuden vinoumien ja ahdistuksen kehityksellisiä yhteyksiä (Bar-Haim ym., 2007). Pitkittäistutkimuksen puute on yllättävää, ottaen huomioon, että lapsuuden ahdistukseen johtavat kehityskaaret tarjoavat ainutlaatuisen näkökulman käsittää ahdistukseen liittyvien tiedonkäsittelyprosessien alkuperäistä toimintaa (Bar-Haim ym., 2007). Lisäksi on tämän tutkimuksen tavoin tärkeää tutkia rajatun ikäisiä lapsia, koska lapsen kyvyt tarkkaavuuteen liittyvissä tehtävissä vaihtelevat paljon iän myötä (Bar-Haim ym., 2007; Kindt & van den Haut, 2001).

Tutkimuksen ansiona voidaan nähdä myös huolella suunnitellun koeasetelman hyödyntäminen. Toistoasetelma mahdollistaa samojen lasten työmallien erilaisten ilmenemisen eri tilanteissa. Tutkimusprosessin vahvuutena on myös seurannan suhteellisen pitkä kesto. Tiedossa ei ole toista lasten tarkkaavuuden vinoumiin liittyvää tutkimusta, jossa olisi seurattu samojen lasten tarkkaavuu- densäätelyyn liittyviä sosiaalisia suhteita ja mielenterveyden kehittymistä vuosikymmenen aikavälillä. Monipuolinen koeastelema aiheuttaa kuitenkin myös rajoituksia tilastollisille menetelmille: johtuen monimutkaisesta koeasetelmasta mediaation tutkiminen oli poissuljettua. Jatkossa olisi tärkeää jatkaa näiden tulosten viitoittamalla polulla ja tilastollisin keinoin selvittää tarkkaavuuden vinoumien mediaatiovaikutuksen tilastollista vahvuutta.

Tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää myös ei-kliinisen populaation hyödyntämistä. Useissa ahdistushäiriöihin liittyvissä tutkimuksissa on vertailtu ainoastaan kliinisesti ahdistushäiriön kriteerit täyttäviä ja hyvin matalasti ahdistuneita. Tämän tutkimuksen koehenkilöt on valittu suuresta aineistosta, jossa esiintyy monen tasoisia ahdistusoireita. Tämä ahdistusoireiden hajonta mahdollistaa tulosten laajemman yleistämisen normaalipopulaatioon ja antaa tarkkaavuuden vinoumien ominaisuuksista rikkaamman kuvan kuin kahden ääripään ryhmien vertaileminen. Aineiston valintaprosessi voidaan nähdä myös tutkimuksen heikkoutena: on mahdollista, että suuremman tutkimuksen valintaprosessi on lisännyt tutkimuksen otoksen heterogeenisyyttä, koska pitkittäistutkimuksen aineiston perheet on valittu edustamaan sekä varhaisen vuorovaikutuksen voimavara- että riskitekijöitä. Tämä aineiston lievä polarisoituminen voi siis aiheuttaa varauksen tulosten yleistämiseen normaali- populaatioon.

Tutkimuksen rajoituksena on otettava huomioon joidenkin taustamuuttujien ominaisuudet. Lasten ahdistusoireet on tutkimusta varten mitattu vain vanhempien arvioimana, eikä esimerkiksi ulkopuolisen asiantuntijan suorittamalla arviolla. Myös vanhemmuussuhteen mittaaminen vanhemmuus- stressimuuttujan avulla jättää tilaa tulkinnalle ja avaa tarpeen jatkotutkimukselle. Tutkimuksessa vanhemmuussuhteen laatua mitannut vanhemmuuden stressi heijastaa monenlaisia vanhemmuus- suhteen ongelmia vanhemman depressiosta heikkoon vuorovaikutukseen ja lapsen vaikeaan tempe- ramenttiin. Jatkossa on tarpeellista tutkia tarkemmin näiden osatekijöiden suhteellisia vaikutuksia vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen ja sen pohjalta kehittyvään lapsen tunteidensäätelyyn. Suuri osa aikaisemmasta tutkimustiedosta, johon tutkimuksessa viitataan, pohjautuu kiintymyssuh- deteoriaan. Tässä tutkimuksessa kiintymyssuhdetta ei mitattu suoraan esimerkiksi havainnoimalla vuorovaikutusta, joten tulosten suora vertailtavuus ei ole täysin selvää.

Tutkimuksessa havaittiin, että vanhemmuussuhteen ongelmallisuuden mukaan jaetut ryhmät erosivat tarkkaavuuden vinoumiltaan. Vaikeimpia ongelmia raportoineiden ryhmässä havaittiin yli-

valppautta, kun taas lievempien ongelmien ryhmässä välttämistä. Tulos herättää jatkokysymyksen, voisiko vanhemmuussuhteen ongelmien vaikeusaste olla yhteydessä vinoumien suuntaan ja kompensatiostrategioihin. Voisiko esimerkiksi ylivalppaus olla tyypillistä vaikeille vanhemmuussuhteen ongelmille, kun taas välttäminen olisi yhteydessä lievempiin vanhemmuussuhteen ongelmiin? Aikaisemmassa, erittäin ongelmallisia ja väkivaltaisia vanhemmuussuhteita käsitelleessä tutkimuksessa on havaittu sekä hyperaktivaatiotyyppistä ylivalppautta ympäristön vihjeille (Pollak & Sinha, 2002) että uhkaärsykkeiden välttämistä (Pine, ym., 2005).

Tutkimuksen taustalla olevan teorian määrä ja monikerroksellisuus voidaan nähdä sekä tutkimuksen ansiona että heikkoutena. Useiden käsitteiden teoreettiset yhtäläisyydet ovat saaneet tukea aikaisemmassa tutkimuksessa (muun muassa kiintymystyytit ja kaksinapaisen persoonallisuuden mallit), mutta paikoin rinnakkaiskäsitteiden välillä on vain teoreettinen yhtäläisyys (esimerkiksi vanhemmuusstressi ja kiintymyssuhde). Suuren teoriamäärän integrointi voi jättää yksittäisten teorioiden käsittelemisen pinnalliseksi, mutta toisaalta kurkottaa kohti laajempaa yhteyksien ja samankaltaisuuksien ymmärtämistä.

Lopuksi

Käsillä oleva tutkimus osoittaa, että vanhemmuussuhteen laadulla on pitkälle lapsen kehitykseen vaikuttava yhteys lapsen tunteiden- ja tarkkaavuudensäätelyn kehittymiseen. Vanhempien kokemien ja raporttoimien varhaisen vanhemmuussuhteen ongelmien aktualisoituminen lapsen tunteidensäätelyssä vuosikymmenen kuluttua on vahva tulos. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat hierarkkista mallia, jonka mukaan varhainen päivittäinen vuorovaikutus vanhemman kanssa vakiintuu lapsen työmalleiksi ja toiminnan pohjaksi ydintarpeita herättävissä tilanteissa. Vanhemmuussuhteen laatu varhaislapsuudessa on varhainen ilmaus kiintymyssuhteesta, joka jatkaa vaikuttamistaan lapsen kehitykseen tulevana vuosina ja jolla on laajoja ja merkittäviä vaikutuksia lapsen persoonallisuuden muodostumiseen (Thompson, 2001).

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, ettei vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tarvitse olla äärimmäisen vahingoittavaa, jotta muutoksia lapsen emootioiden säätelyyn syntyy. Tuloksissa on havaittavissa suuntaus kohti annos-vaste-efektiä, mikä tarkoittaa, että ongelmien vaikeusasteella on yhteys lapsen tarkkaavuuden suuntautumiseen. Jo lievien vanhemmuussuhteen ongelmien seurauksena voidaan havaita muutoksia tarkkaavuudessa verrattuna toimivaan vanhemmuussuhteeseen. Tämä tulos ohjaa puuttumaan vähäisempiinkin ongelmiin vanhemmuussuhteessa.

Tukemalla vanhemmuutta ja vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta lapsen ensimmäisen vuoden aikana voidaan merkittävästi avartaa lapsen maailmaa kiintymyssuhteen ulkopuolelle ja mahdollistaa laaja uusien asioiden omaksumisen. Riittävää läheisyyttä ja itsenäisyyttä vaille jääneet lapset taistelevat elämäntilanteissaan pinnalle pyrkivien pelkojen kanssa ja joutuvat rajaamaan kokemuksiaan pärjätäkseen elämäntilanteissa. Sen sijaan läheisyyden ja itsenäisyyden tarpeet tasapuolisesti täyttävä varhainen kasvuympäristö vaikuttaa lapsen kehittymiseen taitavaksi tunteidensäätelijäksi ja tasapainoiseksi yksilöksi.

LÄHTEET

- Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21, 407–412.
- Abidin, R. A. (1995). *Parenting Stress Index professional manual* (3. painos). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment*. Oxford, England: Lawrence Erlbaum.
- Ashford, J., Smit, F., van Lier, P. A. C, Cuijpers, P., & Koot, H. M. (2008). Early risk indicators of internalizing problems in late childhood: a 9-year longitudinal study. *The journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 774–780.
- Bar-Haim, Y., Dan, O., Eshel, Y., & Sagi-Schwartz, A. (2007). Predicting children's anxiety from early attachment relationships. *Journal of Anxiety Disorders*, 21, 1061–1068.
- Bar-Haim, Y., Lamy, D., Pergamin, L., Bakermans-Kranenburg, M. J., & van IJzendoorn, M. H. (2007). Threat-related attentional bias in anxious and nonanxious individuals: A meta-analytic study. *Psychological Bulletin*, 133, 1–24.
- Barrett, P. M., Rapee, R. M., Dadds, M. M., & Ryan, S. M. (1996). Family enhancement of cognitive style in anxious and aggressive children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 24, 187–204.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244.
- Beck, A. T. (1983). Cognitive Therapy of Depression: New Perspectives. Teoksessa P.J. Clayton & J.E. Barrett (toim.), *Treatment of depression: Old controversies and new approaches* (s. 265–290). New York: Raven.
- Beck, A. T., Epstein, N., & Harrison, R. (1983). Cognitions, attitudes and personality dimensions in depression. *British Journal of Cognitive Psychotherapy*, 1, 1–16.
- Belsky, J., Pasco Fearon, R. M., & Bell, B. (2007). Parenting, attention and externalizing problems: Testing mediation longitudinally, repeatedly and reciprocally. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 1233–1242.
- Blatt, S. J., & Luyten, P. (2009). A structural-developmental psychodynamic approach to psychopathology: two polarities of experience across the life span. *Development and Psychopathology*, 21, 793–814.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol. 1: Attachment*. New York: Basic books.

- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss. Vol. 2, Separation: anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bradley, B.P., Mogg, K., Falla, S.J., & Hamilton, L.R. (1998). Attentional bias for threatening facial expressions in anxiety: Manipulation of stimulus duration. *Cognition and Emotion*, 12, 737–753.
- Brumariu, L. E. & Kerns, K. A. (2010). Parent–child attachment and internalizing symptoms in childhood and adolescence: A review of empirical findings and future directions. *Development and Psychopathology*, 22, 177–203.
- Bögels, S. M., & Brechman-Toussaint, M. (2006). Family issues in child anxiety: Attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical Psychology Review*, 26, 834–856.
- Bögels S. M., & Tarrier N. (2004). Unexplored issues and future directions in social phobia research. *Clinical Psychology Review*, 24, 731–736.
- Calkins, S. D., & Hill, A. (2007). Caregiver influences on emerging emotion regulation: Biological and environmental transactions in early development. Teoksessa Gross, J. J. (toim.), *Handbook of emotion regulation*, (s.229–248). New York: Guilford Press.
- Calkins, S. D., & Johnson, M. C. (1998). Toddler regulation of distress to frustrating events: Temperamental and maternal correlates. *Infant Behavior & Development*, 21, 379–395.
- Cartwright-Hatton, S., McNicol, K., & Doubleday, E. (2006). Anxiety in a neglected population: Prevalence of anxiety disorders in pre-adolescent children. *Clinical Psychology Review*, 26, 817–833.
- Cassidy, J., & Kobak, R. R. (1988). Avoidance and its relationship with other defensive processes. Teoksessa J. Belsky & T. Nezworski (toim.), *Clinical implications of attachment* (s. 300–323). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Chorpita, B. F., Albano, A. M., & Barlow, D. H. (1996). Cognitive processing in children: Relation to anxiety and family influences. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25, 170–176.
- Chorpita, B. F., & Barlow, D. H. (1998). The development of anxiety: The role of control in the early environment. *Psychological Bulletin*, 124, 3–21.
- Cisler, J. M., & Koster, E. H. W. (2010). Mechanisms of attentional biases towards threat in anxiety disorders: An integrative review. *Clinical Psychology Review*, 30, 203–216.
- Clark, S. E., Symons, D. K. (2009). Representations of attachment relationships, the self, and significant others in middle childhood. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry / Journal de l'Académie canadienne de psychiatrie de l'enfant et de l'adolescent*, 18, 316–321.

- Collins, N. L., Ford, M. B., Guichard, A. C., & Allard, L. M. (2006). Working models of attachment and attribution processes in romantic relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 201–219.
- Collins, N. L., Guichard, A. C., Ford, M. B., & Feeney, B. C. (2004). Working Models of Attachment: New Developments and Emerging Themes. Teoksessa W. S. Rholes & J. A. Simpson (toim.), *Adult attachment: Theory, research, and clinical implications*, (s. 196–239). New York: Guilford.
- Colonnesi, C., Draijer, E. M., Jan, J. M., Stams, G., Van der Bruggen, C. O., Bögels, S. M., ym. (2011). The relation between insecure attachment and child anxiety: A meta-analytic review. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 40, 630–645.
- Costa, N. M., Weems, C. F., Pellerin, K., & Dalton, R. (2006). Parenting stress and childhood psychopathology: an examination of specificity to internalizing and externalizing symptoms. *Journal of Psychopathology and Behavioural Assessment*, 28, 113–122.
- Dadds, M. R., & Roth, J. H. (2001). Family processes in the development of anxiety problems. Teoksessa M. W. Vasey & M. R. Dadds (toim.), *The developmental psychopathology of anxiety*, (s. 278–303). New York: Oxford.
- Deci E. L., & Ryan R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.
- DeOliveira, C. A., Moran, G., & Pederson, D. R. (2005). Understanding the link between maternal adult attachment classifications and thoughts and feelings about emotions. *Attachment & Human Development*, 7, 153–170.
- Derakshan, N., Eysenck, M. W., & Myers, L. B. (2007). Emotional information processing in repressors: The vigilance-avoidance theory. *Cognition and Emotion*, 21, 1585–1614.
- DeWall, C. N., Twenge, J. M., Koole, S. L., Baumeister, R. F., Marquez, A., & Reid, M. W. (2011). Automatic emotion regulation after social exclusion: Tuning to positivity. *Emotion*, 11, 623–636.
- Dewitte, M., & De Houwer, J. (2008). Adult attachment and attention to positive and negative emotional face expressions. *Journal of Research in Personality*, 42, 498–505.
- DiBartolo P. M., & Helt M. (2007). Theoretical models of affectionate versus affectionless control in anxious families: a critical examination based on observations of parent-child interactions. *Clinical child and family psychology review*, 10, 253–274.
- Dix, T. (1991). The affective organization of parenting: Adaptive and maladaptive processes. *Psychological Bulletin*, 110, 3–25.

- Dozier, M., & Kobak, R. R. (1992). Psychophysiology in attachment interviews: Converging evidence for deactivating strategies. *Child Development*, 63, 1473–1480.
- Dykas, M. J., & Cassidy, J. (2011). Attachment and the processing of social information across the life span: Theory and evidence. *Psychological Bulletin*, 137, 19–46.
- Edwards, S. L., Rapee, R. M., & Kennedy, S. (2010). Prediction of anxiety symptoms in preschool-aged children: Examination of maternal and paternal perspectives. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, 313–321.
- Fox, N. A., & Calkins, S. D. (1993). Multiple-measure approaches to the study of infant emotion. Teoksessa Lewis M. & Haviland J. M. (toim.) *Handbook of emotions* (s. 167-184). New York: Guilford.
- Fraley, R. C., Garner, J. P., & Shaver, P. R. (2000). Adult attachment and the defensive regulation of attention and memory: Examining the role of preemptive and postemptive defensive processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 816–826.
- Fredrickson, B. L. (2001). The Role of Positive Emotions in Positive Psychology: The Broaden-and-Build Theory of Positive Emotions. *American psychologist*, 56, 218–226.
- Garner, M., Mogg, K., & Bradley, B.P. (2006). Orienting and maintenance of gaze to facial expressions in social anxiety. *Journal of Abnormal Psychology*, 115, 760–770.
- George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1985). Adult Attachment Interview. *Unpublished manuscript*, University of California, Berkeley.
- Ginsburg, G. S., & Schlossberg, M. C. (2002). Family-based treatment of childhood anxiety disorders. *International Review of Psychiatry*, 14, 143–154.
- Goldberg, S., MacKay-Soroka, S., & Rochester, M. (1994). Affect, attachment, and maternal responsiveness. *Infant Behavior & Development*, 17, 335–339.
- Guisinger, S., & Blatt, S. J. (1994). Individuality and relatedness: Evolution of a fundamental dialectic. *American Psychologist*, 49, 104–111.
- Hadwin, J. A., Garner, M., & Perez-Olivas, G. (2006). The development of information processing biases in childhood anxiety: A review and exploration of its origins in parenting. *Clinical Psychology Review*, 26, 876–894.
- Haft, W. L., & Slade, A. (1989). Affect attunement and maternal attachment: A pilot study. *Infant Mental Health Journal*, 10, 157–172.
- Helfinstein, S. M., White, L. K., Bar-Haim, Y., & Fox, N. A. (2008). Affective primes suppress attention bias to threat in socially anxious individuals. *Behaviour Research and Therapy*, 46, 799–810.

- Hudson, J. L., & Rapee, R. M. (2001). Parent–child interactions and anxiety disorders: an observational study. *Behaviour Research and Therapy*, 39, 1411–1427.
- In-Albon, T., Kossowsky, J., & Schneider, S. (2010). Vigilance and avoidance of threat in the eye movements of children with separation anxiety disorder. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38, 225–235.
- Ingram, R. E., Bailey, K., & Siegle, G. (2004) Emotional information processing and disrupted parental bonding: Cognitive specificity and avoidance. *Journal of cognitive psychotherapy*, 18, 53–65.
- Kerns, K. A. (2008). Attachment in middle childhood. Teoksessa J. Cassidy & P. R. Shaver (toim.) *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* 2. painos (s. 366-382). New York: Guilford.
- Kindt, M., Brosschot, J. F., & Everaerd, W. (1997). Cognitive processing bias of children in a real life stress situation and a neutral situation. *Journal of Experimental Child Psychology*, 64, 79–97.
- Kindt, M., & van den Haut, M. (2001). Selective attention and anxiety: A perspective on developmental issues and the causal status. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 193–202.
- Kins, E., Beyers, W., & Soenens, B. (2013). When the separation-individuation process goes awry: Distinguishing between dysfunctional dependence and dysfunctional independence. *International Journal of Behavioral Development*, 37, 1–12.
- Koster, E. H. W., Crombez, G., Verschuere, B., Van Damme, S., & Wiersema, J.R. (2006). Components of attentional bias to threat in high trait anxiety: Facilitated engagement, impaired disengagement, and attentional avoidance. *Behaviour Research and Therapy*, 44, 1757–1771.
- Lester, K. J., Field, A. P., Oliver, S., & Cartwright-Hatton, S. (2009). Do anxious parents interpretive biases towards threat extend into their child’s environment? *Behaviour Research and Therapy*, 47, 170–174.
- Lundqvist, D., Flykt, A., & Öhman, A., (1998). The Karolinska Directed Emotional Faces—KDEF. Department of Clinical Neuroscience, Psychology section, Karolinska Institutet. ISBN:91-630-7164-9.
- Luyten, P., & Blatt, S. J. (2011). Integrating theory-driven and empirically-derived models of personality development and psychopathology: A proposal for DSM V. *Clinical Psychology Review*, 31, 52–68.

- MacLeod, C., Rutherford, E., Campbell, L., Ebsworthy, G., & Holker, L. (2002). Selective attention and emotional vulnerability: Assessing the causal basis of their association through the experimental manipulation of attentional bias. *Journal of Abnormal Psychology, 111*, 107–123.
- Magai, C. (1999). Affect, imagery, and attachment: Working models of interpersonal affect and the socialization of emotion. Teoksessa J. Cassidy & P. R. Shaver (toim.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical application* (s. 787–802). New York: Guilford.
- Mahler, M., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant*. New York: Basic Books.
- Main, M. (1991). Metacognitive knowledge, metacognitive monitoring, and singular (coherent) vs. multiple (incoherent) model of attachment: Findings and directions for future research. Teoksessa C. Parkes, J. Stevenson-Hinde & P. Marris (toim.), *Attachment across the life cycle* (s. 127–159). London: Tavistock/Routledge.
- McLeod, B. D., Weisz, J. R., & Wood, J. J. (2007). Examining the association between parenting and childhood depression: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review, 27*, 986–1003.
- Mikulincer, M., Birnbaum, G., Woddis, D., & Nachmias, O. (2000). Stress and accessibility of proximity-related thoughts: Exploring the normative and intraindividual components of attachment theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, 509–523.
- Mikulincer, M., Gillath, O., & Shaver, P. R. (2002). Activation of the attachment system in adulthood: Threat-related primes increase the accessibility of mental representations of attachment figures. *Journal of Personality and Social Psychology, 83*, 881–895.
- Mikulincer, M. & Shaver, P. R. (2003). The attachment behavioral system in adulthood: Activation, psychodynamics, and interpersonal processes. Teoksessa M. P. Zanna (toim.), *Advances in experimental social psychology, 35*, 53–152. New York: Academic Press.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., & Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion, 27*, 77–102.
- Milligan, K., Atkinson, L., Trehub, S. E., Benoit, D., & Poulton, L. (2003). Maternal attachment and the communication of emotion through song. *Infant Behavior and Development, 26*, 1–13.
- Mogg, K., & Bradley, B. P. (1998). A cognitive–motivational analysis of anxiety. *Behaviour Research and Therapy, 36*, 809–848.

- Mogg, K., Bradley, B.P., Bono, J.D., & Painter M. (1997). Time course of attentional bias for threat information in non-clinical anxiety. *Behaviour Research and Therapy*, 35, 297–303.
- Mogg, K., Bradley, B.P., Miles, F., & Dixon, R. (2004). Time course of attentional bias for threat scenes: Testing the vigilance-avoidance hypothesis. *Cognition and Emotion*, 18, 689–700.
- Morris, A. S., Silk, J. S., & Steinberg, L. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social development*, 16, 361–388.
- Muris, P., Merckelbach, H., & Damsma, E. (2000). Threat perception bias in non-referred socially anxious children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 348–359.
- Murray, L., de Rosnay, M., Pearson, J., Bergeron, C., Schofield, E., Royal-Lawson, M., & Cooper, P. J. (2008). Intergenerational transmission of social anxiety: The role of social referencing processes in infancy. *Child Development*, 79, 1049–1064.
- Niedenthal, P. M., Brauer, M., Robin, L., & Innes-Ker, Å. H. (2002). Adult attachment and the perception of facial expression of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 419–433.
- Nolte, T., Guiney, J., Fonagy, P., Mayes, L. C., & Luyten, P. (2011). Interpersonal stress regulation and the development of anxiety disorders: An attachment-based developmental framework. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 5.
- Osorio, L. C., Cohen, M., Escobar, S. E., Salkowski-Bartlett, A., & Compton, R. J. (2003). Selective attention to stressful distracters: Effects of neuroticism and gender. *Personality and Individual Differences*, 34, 831–844.
- Pine, D. S., Mogg, K., Bradley, B. P., Montgomery, L., Monk, C. S., McClure, E., Guyer, A. E., Ernst, M., Charney, D. S., & Kaufman, J. (2005). Attention bias to threat in maltreated children: Implications for vulnerability to stress-related psychopathology. *The American Journal of Psychiatry*, 162, 291–296.
- Pollak, S. D., & Sinha, P. (2002). Effects of early experience on children's recognition of facial displays of emotion. *Developmental Psychology*, 38, 784–791.
- Rapee, R. M. (1997). Potential role of childrearing practices in the development of anxiety and depression. *Clinical Psychology Review*, 17, 47–67.
- Rapee, R. M. (2001). The development of generalized anxiety disorder. Teoksessa M. W. Vasey & M. R. Dadds (toim.), *The developmental psychopathology of anxiety*, (s. 481–504). New York: Oxford University Press.
- Rapee, R. M. (2002). The development and modification of temperamental risk for anxiety disorders: Prevention of a lifetime of anxiety? *Biological Psychiatry*, 52, 947–957.

- Reijntjes, A., Stegge, H., & Terwogt, M. M. (2006). Children's Coping with Peer Rejection: The Role of Depressive Symptoms, Social Competence, and Gender. *Infant and Child Development, 15*, 89–107.
- Reynolds, C. R., & Kamphaus, R. W. (1992). Behavior Assessment System for Children (BASC). Circle Pines, MN: AGS.
- Richards, A., French, C. C., Nash, G., Hadwin, J. A., & Donnelly, N. (2007). A comparison of selective attention and facial processing biases in typically developing children who are high and low in self-reported trait anxiety. *Development and Psychopathology, 19*, 481–495.
- Rijo, D., & Pinto Gouveia, J. (1999). The schema assessment inventory through activating scenarios. Unpublished manuscript.
- Robins, C. J., & Block, P. (1988) Personal vulnerability, life events, and depressive symptoms: a test of a specific interactional model. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*, 847–852.
- Rosenblum, K. L., Dayton, C. J., & McDonough, S. (2006). Communicating Feelings: Links Between Mothers' Representations of Their Infants, Parenting, and Infant Emotional Development. Teoksessa: O. Mayseless (toim.) *Parenting representations: Theory, research, and clinical implications*, s. 109–148. New York: Cambridge University Press.
- Rosenstein, D. S., & Horowitz, H. A. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of consulting and clinical psychology, 64*, 244–253.
- Roy, A. K., Vasa, R. A., Bruck, M., Mogg, K., Bradley, B. P., ym. (2008). Attention bias toward threat in pediatric anxiety disorders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 47*, 1189–1196.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). Overview of self-determination theory: An organismic-dialectical perspective. Teoksessa E. L. Deci & R. M. Ryan (toim.), *Handbook of self-determination research*, (s. 3–33). New York: Rochester.
- Schwerdtfeger, A., & Derakshan, N. (2010). The time line of threat processing and vagal withdrawal in response to a self-threatening stressor in cognitive avoidant copers: Evidence for vigilance-avoidance theory. *Psychophysiology, 47*, 786–795.
- Shamir-Essakow, G., Ungerer, J. A., & Rapee, R. M. (2005). Attachment, behavioral inhibition, and anxiety in preschool children. *Journal of Abnormal Child Psychology, 33*, 131–143.

- Shaver, P. R., & Hazan, C. (1993). Adult romantic attachment: Theory and evidence. Teoksessa D. Perlman & W. Jones (toim.), *Advances in personal relationships*, 4. painos (s. 29–70). London: Jessica Kingsley.
- Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2002). Attachment-related psychodynamics. *Attachment and Human Development*, 4, 133–161.
- Shechner, T., Britton, J. C., Perez-Edgar, K., Bar-Haim, Y., Ernst, M., Fox, N.A., Leibenluft, E., & Pine, D.S. (2012). Attention biases, anxiety, and development: Toward or away from threats or rewards? *Depression and anxiety*, 29, 282–294.
- Sibley, C. G. (2007). The association between working models of attachment and personality: toward an integrative framework operationalizing global relational models. *Journal of Research in Personality*, 41, 90–109.
- Sibley, C. G., & Overall, N. C. (2007). The boundaries between attachment and personality: Associations across three levels of the attachment network. *Journal of Research in Personality*, 42, 960–967.
- Silva, C., Soares, I., & Esteves, F. (2012). Attachment insecurity and strategies for regulation: When emotion triggers attention. *Scandinavian Journal of Psychology*, 53, 9–16.
- Stirling, L. J., Eley, T. C. & Clark, D. M (2006). Preliminary evidence for an association between social anxiety symptoms and avoidance of negative faces in school-age children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 35, 440–445.
- Suveg, C., Sood, E., Barmiiiff, A., Tiwari, S., Hudson, J. L., ym. (2008). "I'd rather not talk about it": Emotion parenting in families of children with an anxiety disorder. *Journal of Family Psychology*, 22, 875–884.
- Suveg, C., Zeman, J., Flannery-Schroeder, E., & Cassano, M. (2005). Emotion socialization in families of children with an anxiety disorder. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 145–155.
- Taghavi, M. R., Moradi, A. R., Neshat-Doost, H. T., Yule, W., & Dalgleish, T. (2000). Interpretation of ambiguous emotional information in clinically anxious children and adolescents. *Cognition & Emotion*, 14, 809–822.
- Thompson, R. A. (2001). Childhood anxiety disorders from the perspective of emotion regulation and attachment. Teoksessa M. W. Vasey & M. R. Dadds (toim.), *The developmental psychopathology of anxiety*, (s. 160–182). New York: Oxford University Press.
- Thompson, R. A., & Meyer, S. (2007). Socialization of emotion regulation in the family. Teoksessa J. J. Gross (toim.) *Handbook of emotion regulation*, (s. 249-268). New York: Guilford.

- Todd, R. M., Cunningham, W. A., Anderson, A. K., & Thompson, E. (2012). Affect-biased attention as emotion regulation. *Trends in Cognitive Sciences*, 16, 365–372.
- Van Damme, S., & Crombez, G. (2009). Measuring attentional bias to threat in children and adolescents: A matter of speed? *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 40, 344–351.
- Vasey, M. W., Daleiden, E. L., Williams, L. L., & Brown, L. M. (1995). Biased attention in childhood anxiety disorders: A preliminary study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 23, 267–279.
- Vasey, M. W., El-Hag, N., & Daleiden, E. L. (1996). Anxiety and the processing of emotionally threatening stimuli: Distinctive patterns of selective attention among high- and low-test-anxious children. *Child Development*, 67, 1173–1185.
- Verschueren K., Marcoen A., & Schoefs V. (1996). The internal working model of the self, attachment, and competence in five-year-olds. *Child Development*, 67, 2493–2511.
- Vuilleumier, P. (2005). How brains beware: neural mechanisms of emotional attention. *Trends in Cognitive Sciences*, 9, 585–594.
- Warren, S. L., Huston, L., Egeland, B., & Sroufe, L. A. (1997). Child and adolescent anxiety disorders and early attachment. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36, 637–644.
- Waters, A. M., Lipp, O. V., & Spence, S. H. (2004). Attentional bias toward fear-related stimuli: An investigation with non-selected children and adults and children with anxiety disorders. *Journal of Experimental Child Psychology*, 89, 320–337
- Waters, A. M., Kokkoris, L. L., Mogg, K., Bradley, B. P., & Pine, D. S. (2010) The time course of attentional bias for emotional faces in anxious children. *Cognition and Emotion*, 24, 1173–1181.
- Waters, A. M., Mogg, K., Bradley, B. P., & Pine, D. S. (2011). Attention bias for angry faces in children with social phobia. *Journal of Experimental Psychopathology*, 2, 475–489.
- Waters, H. S., Rodrigues, L. M., & Ridgeway, D. (1998). Cognitive Underpinnings of Narrative Attachment Assessment. *Journal of Experimental Child Psychology*, 71, 211–234.
- White, L. K., Suway, J. G., Pine, D. S., Bar-Haim, Y., & Fox, N. A. (2011). Cascading effects: The influence of attention bias to threat on the interpretation of ambiguous information. *Behaviour Research and Therapy*, 49, 244–251.

- Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W., & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 134–151.
- Zimmer-Gembeck, M. J., Lees, D. C., Bradley, G. L., & Skinner, E. A. (2009). Use of an analogue method to examine children's appraisals of threat and emotion in response to stressful events. *Motivation and Emotion*, 33, 136–149.
- Zimmerman, P. (1999). Structure and functions of internal working models of attachment and their role for emotion regulation. *Attachment and Human Development*, 3, 291–306.
- Zuroff, D. C., & Fitzpatrick, D. K. (1995). Depressive personality styles: implications for adult attachment. *Personality and Individual Differences*, 18, 253–265.
- Öhman, A., Flykt, A., & Esteves, F. (2001). Emotion drives attention: Detecting the snake in the grass. *Journal of Experimental Psychology*, 130, 466–478.

LIITTEET

LIITE 1

Esimerkkejä induktiotarinoista

Turvallinen tilanne: tarinahetki

On ilta ja nukkumaanmeno-aika lähestyy. Juuso on jo syönyt iltapalan ja pessyt hampaat. ”Luetaanko jotain yhdessä ennen nukkumaanmenoa?” isä ehdottaa. *[Ilahtuneena]* ”Joo luetaan, käyn vaan hakemassa kirjan!” Juuso vastaa ilahtuneena. Hänellä onkin hauska seikkailukirja kesken, ja Juusosta on ihanaa kun isä lukee sitä hänelle ääneen. Yhdessä he käyvät pitkäkseen äidin ja isän sängylle ja isä alkaa lukea kirjaa. He nauravat yhdessä hauskoille kohdille. Muutamassa jännittävissä kohdissa Juuso painautuu vielä vähän lähemmäksi isää. Juusolla on hyvä ja turvallinen olo.

Läheisyyden ydintarvetta uhkaava tilanne: kipu

Juuso on vanhempiensa kanssa käymässä puistossa. Vanhemmat istuvat kauempana penkeillä. Juuso menee keinumaan ja ottaa kovat vauhdit. Yhtäkkiä keinun toinen ketju katkeaa ja Juuso tippuu maahan. Hän satuttaa jalkansa ja häntä alkaa itkettää. *[itkuisasti, kivuliaasti]* ”Aiiih! Sattuuu!”. Muiden lasten vanhemmat kuulevat huudon ja menevät tarkistamaan ettei heidän lapsillaan ole hätää. *[alakuloisesti / viileästi]* Sen sijaan Juuson vanhemmat vain seisovat kaukana penkkien luona. Isä huutaa Juusolle *[neutraalisti/viileästi]* ”No tule tänne näyttämään”. Juuso joutuu itse kävelemään vanhempien luo vaikka hänen jalkaansa sattuu. Tämä tuntuu Juusosta todella kurjalta ja hän toivoo että vanhemmat auttaisivat häntä. *[lohdutusta kaivaten, surullisesti]* ”Sattui tähän” Juuso sanoo ja näyttää isälle jalkaansa johon oli sattunut. Isä vilkaisee jalkaa. *[viileästi]* ”Hyhm. *[tuhahdus, inhoten]* Eihän tuo ole juuri mitään. Tuskin tuohon edes sattuu.”, isä sanoo. ”Mene takaisin leikkimään niin se menee itsestään ohi.”, äiti sanoo. Tämä tuntuu Juusosta ikävältä, sillä vanhemmat eivät tunnu välittävän yhtään siitä miltä Juusosta tuntuu.

LIITE 2

TAULUKKO 3. Toistomittausten ANOVA-mallien karsitut ja malleihin jääneet yhteydet

ANOVA vanhemmuussuhde kovariaattina	ANOVA ahdistusoireet kovariaattina
<p>Mallista karsitut yhteydet ja muuttujat</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. tilanne*ärsykeilme*esitysaika 2. ärsykeilme*esitysaika 3. tilanne*esitysaika 4. sukupuoli 5. lapsen ikä dot probe -kokeessa 6. hedelmöityshoitostatus <p>Malliin jääneet yhteydet ja muuttujat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. tilanne 2. tilanne * satunnaistamisjärjestys 3. tilanne * vanhemmuussuhde 4. ärsykeilme 5. ärsykeilme * satunnaistamisjärjestys 6. ärsykeilme * vanhemmuussuhde 7. esitysaika 8. esitysaika * satunnaistamisjärjestys 9. esitysaika * vanhemmuussuhde 10. tilanne * ärsykeilme 11. tilanne * ärsykeilme * satunnaistamisjärjestys 12. tilanne * ärsykeilme * vanhemmuussuhde 	<p>Mallista karsitut yhteydet ja muuttujat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. tilanne*ärsykeilme*esitysaika 2. satunnaistamisjärjestys 3. siviilisääty 4. lapsen ikä dot probe -kokeessa 5. hedelmöityshoitostatus 6. tilanne*ärsykeilme <p>Malliin jääneet yhteydet ja muuttujat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. tilanne 2. tilanne * lapsen sukupuoli 3. tilanne * ahdistusoireet 4. ärsykeilme 5. ärsykeilme * lapsen sukupuoli 6. ärsykeilme * ahdistusoireet 7. esitysaika 8. esitysaika * lapsen sukupuoli 9. esitysaika * ahdistusoireet 10. tilanne * esitysaika 11. tilanne * esitysaika * lapsen sukupuoli 12. tilanne * aika * ahdistusoireet 13. ärsykeilme * esitysaika 14. ärsykeilme * esitysaika * sukupuoli 15. ärsykeilme * esitysaika *ahdistusoireet

LIITE 3 Korrelaatiotaulukko

TAULUKKO 4. Vanhemmuussuhteen laadun, lapsen ahdistusoireiden, tarkkaavuuden vinoumien ja kontrollimuuttujien väliset korrelaatiot.

Ulottuvuus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1 Vanhemmuussuhde	-																	
2 Ahdistusoireet	.00	-																
3 Its/viha/1250	.12	.06	-															
4 Its/viha/500	.10	-.02	-.01	-														
5 Its/ilo/1250	.10	-.05	.04	-.08	-													
6 Its/ilo/500	-.02	.03	.24**	-.02	-.02	-												
7 Turv/viha/1250	-.20*	.20*	.10	.05	.19*	-.06	-											
8 Turv/viha/500	-.24*	-.13	-.11	.15	-.19*	-.13	-.01	-										
9 Turv/ilo/1250	-.13	.05	-.01	.09	-.01	.25**	.14	-.12	-									
10 Turv/ilo/500	.19	.06	-.13	-.03	-.07	.03	-.18*	-.06	.02	-								
11 Läh/viha/1250	-.14	.20*	.05	-.03	-.01	.06	.15	.04	.09	-.19*	-							
12 Läh/viha/500	-.18	.04	.16	.13	-.07	.02	.12	.02	.08	.08	.06	-						
13 Läh/ilo/1250	-.05	-.08	-.04	.08	-.23*	.16	-.17	-.10	.15	.13	.06	.05	-					
14 Läh/ilo/500	-.08	.13	-.07	.17	.09	.08	.07	.00	.14	-.10	.08	.17	.02	-				
15 Lapsen ikä	.06	.25*	-.09	.04	-.09	.05	.09	-.01	.00	.08	.12	.08	.08	-.06	-			
16 Satunnaistus	.06	.06	-.14	.03	-.11	-.01	-.01	.13	-.05	.17	-.11	.11	-.08	.06	.08	-		
17 Hedelmöityshoito	.03	.21*	-.02	-.09	-.13	-.09	.12	-.01	.00	-.04	.03	-.14	.00	.00	.26**	-.02	-	
18 Sukupuoli	-.09	.08	-.01	.07	.07	-.07	-.13	.15	-.18*	.00	-.04	-.11	-.04	-.13	.03	.09	.06	-

* $p < .05$; ** $p < .01$

Vinoumamuuttujien lyhenteet: Its = uhka itsenäisyydelle, Turv = turvallinen tilanne, Läh = uhka läheisyydelle; ilo/viha = ärsykeilme; 1250/500 = ärsykkeen esitysaika millisekunteina.